

שאינן לחוש לזה כלל, וגם בתשוב' בית אפרים סי' מ' מתיר ביש ס'.

אמנם בשו"ת שערי דיעה ח"א סי' כ"ה אחר שהביא ד' הח"ס כתב: ואני מוסיף בזה כי עיקר הדבר הפשוט בכל מקום בדבר לח יש בילה ולא חיישינו שלא נתערב יפה ועומד במקום אחד שבוה אנו צריכין לכל ביטול בששים בכל איסורי תורה וכמ"ש הטור' בה' יו"ט סוסי' תצ"ח, הוא מהלכות עומות, דבש"ס פ"ק דר"ה (י"ג) לא אשכחן מפורש דיש בילה אלא ביין ושמן, ובודאי מצד הסברא יש לחלק בזה הרבה בין משקין ובין אוכלין הנימוחין או נטחנין שהם עבים וקרושים יותר מיין ושמן כמפורש לפע"ד בש"ס דגור (דף ג') וכו', וא"כ אפשר דהכי גמי אינן נבללין כ"כ במהרה דומיא דין ושמן, ואמנם מה שלא חששו בזה לענין תערובת אוכלין איסור בהיתר שלא יהי בטל בס', נראה פשוט שהוא מפני שכל מה שעומד בעין ובפני עצמו ולא נתערב, הר"ל כדן יבש שבטל ברוב שאין בו כח לתת טעם, שהרי הטעם בודאי מתערב ומתפשט בששים וכו', ומעתה לענין חמץ בפסח שדעת הרבה פוסקים להחמיר גם ביבש ביבש שאינן בטל ברוב כמפורש בשו"ע סי' תמ"ז ושחור וניעור, ודאי דיש להחמיר בכה"ג ולחוש למקצת פירורי חמץ העומדים בפ"ע דשמא לא נתערבו יפה ויפגע בהם באכילתו בפסח וכו' ושוב בינוני בספרים ומצאתי בנוספות לתשו' ח"ס [ח"ו] סי' י"ח לענין הפרשת חלה מעיסה שמערבין בה ערד עפ"ל [תפוחי אדמה] שאין לסמוך על יש בילה להפריש מינה ובה, משום דזרעונים אינן נטחנין יפה ברחיים כקמת ואינם מתערבים יפה עיי"ש, וכ"ש לענין חומרא דחמץ שיש לחוש לזה. [ובאמת גם בנידון זה כתב הח"ס בעצמו להסביר דבריו לקמן סי' קכ"ט ד"ה איברא, וכנראה שדבריו נעלמו מבעל שו"ת רמ"ץ שהשיג על הח"ס מהא דקיי"ל דבלח לכו"ע יש בילה, וז"ל שם: קיי"ל יבש בלח אין בילה אלא לח בלח וה"ה קמח בקמח למאן דחשיב ליה כלח בלח, וידוע שלחות השומים בקמח אינו מתערב ולא נבלל יפה אלא מתגבל בסביבותיו ונעשה עיגול ואיכא למיחש שיחמץ כל העיסה וכעין שכתב רשב"א הביאו מג"א סימן תס"ז סקט"ו עכ"ל, ויש לתמוה על הרמ"ץ שאחר שראה את דברי הבית אפרים, שלא הביא ששם כתב ככל דברי הח"ס, וז"ל שם בסוף התשובה: וגם אפשר לומר דהקנעבליך הנטחנין בתוך הקמת עדיין לחלוותין שבתוכו קיים ועל ידי מיעוץ הלישה הלחלוותית שבהם יצא עתה ומתערב במים, ומכ"ש שכמדומה ששמעתי שלפעמים קנעבליך אלו אין הרחיים שולטות בהם לטוחן ונשאירן בעין בקמח וע"י הלישה מתמעכין ונתערבו הלחלוותית שבהם במים ועל כל העיסה כולו יצא שימרה להחמץ, וגם יש לחוש כיון שהקמח שנמצא עליו המי פירות ממנה להחמץ והוא מתגלגל והולך בתוך העיסה דרך לישתה וגורם חימוץ גם לשאר העיסה וכעין שכתב הרשב"א בתשובה ססי' תס"ז הביאו המג"א ג"כ עכ"ל, והיא התשובה שנסתייע ממנה הח"ס].

ח. "ומי"מ אם לא נעשה כן אין להתווק ריעותא ולאסור בדיעבד וכו'". ע"י שו"ת עמק שאלה האו"ה סי' י"א.

סימן קכז.

תשובה זו נדפסה בחיי מרן ז"ל אצל חידושי הרמב"ן על מס' קידושין [פראג תקפ"ו].

א. ד"ה ראה ראיתי, "תרחתי ומדדתי אנכע של אדם בינוני שבזמנינו נגד רוחב ז' שערות בינוניים שבזמנינו ומצאתי מכוונים ממש עדיין כמו שהיו בימי הרמב"ם וכו'". ע"י היטב לקמן סי' קפ"א ד"ה והנה לפי הנחתו ובליקוטי הערות שם אות ז'.

ג. "וכן משמע מלשוננו לעיל פ"ב סי' ח"ג וכו' והשתא אי ס"ד דיוקא דרישא עיקור יהי סתור עצמו וכו'". ע"י שם בקרבן גתאל אות ב'.

ד. "וכי"כ להדיא רבינו ירוחם תלמידו נתיב ה' ח"ג דכל פלוגתתם וכו' דרך לישא אבל כששהיו הרבה ימים וכו' פשיטא דשייך בהו חימוץ וכו' וכן י"ל בהרי"ף וכו' חומץ האדומי כששהים הרבה השעורים וכו' פשיטא דשייך בהו חימוץ עכ"ל". ע"י בהערה שבגליון שסיום דברי הח"ס וכן י"ל בהרי"ף וכו' אינם נמצאים ברי"ו בח"ג אלא בח"ה, וגם שם הלשון הוא קצת בשינוי ממה שהביאו הח"ס וז"ל שם: ואע"ג דכתב רי"ף דמי פירות עם מים אין מחמיצין כמו שכתבתי בח"ג דוקא ללישת העיסה דיכול לשמרה מחימוץ כמו שאר עיסה אבל בכה"ג שנותנים שעורים בשכר בחומץ לשהותם בתוכו מחמיץ עכ"ל. וז"ל הח"ס בחידושו לסוגיא דמי פירות אין מחמיצין [ירושלים תרנ"ג] דף ע"א סוף טור א' אחר שהביא ד' הרא"ש פ' כל שעה סי' י"ג: והנה רבים מקשים סתירה דהכא הבין בהרי"ף דמי פירות עם מים אין מחמיצין כלל, ולקמן ר"פ אלו עוברין מיתתי בשם רי"ף דחומץ האדומי ע"י מוי אסור דמי פירות עם מים אינו ממנה להחמץ אבל חמוצו אסור, ולא ראו דברי רבינו ירוחם תלמידו שרבו מדבר מתוך גרונו אחר שהביא דברי איוה בעלי תוס' דס"ל דכל פלוגתת מי פירות היינו דרך לישא אבל כששהיו הרבה ימים כדי שיתחמצו פשיטא שמתחמץ ומוזה לא מירי, כתב שוב וכן י"ל בהרי"ף אעפ"י שמי פירות עם מים אינם באים לידי חימוץ בלישה מ"מ חומץ האדומי ששהים השעורים הרבה ימים כדי שיחמיצו פשיטא דשייך בהו חימוץ ע"ש, ולזה נתכוון הרא"ש ג"כ אעפ"י שקצת גמגום בלשוננו מש"כ דאינו ממנה להחמץ, ובאמת אינו מחמיץ כלל אא"כ [כצ"ל] שוהה בו הרבה ימים ולק"מ עכ"ל, וגם שם לא דקדק הח"ס והביא מלשון רי"ו בח"ה, אולם אעפ"י שבח"ג לא כתב רי"ו כן בפ"י מ"מ רמז ע"ז וז"ל שם: וגם לדברי רי"ף דוקא כשלשין בה העיסה אבל בענין אחר כגון שכר המדי וכיצא בו אסור להשהותו כמו שתמצא בח"ה עכ"ל, וכנראה שלכן העתיק הח"ס כאן לשונו של רי"ו בח"ה.

ה. "ואולי זהו כונת תוס' פסחים כ"ה ע"כ וכו' כנון שנתחמץ ע"י צמיר היין וכו' כונתו וכו' כשמתחמרים אותו כדרך וכו' שאור וכו' או אפי' צמיר היין וכו' הו' כמו שאור וכו'". ע"י חק יעקב סי' תס"ב סק"ה.

ו. "ומצאנו ק' תוס' מנחות ג"ג ע"כ ד"ה אין מחמיצין וכו' ד"ל אם חמץ דרך שאור שכעיסה לרחב"ג חייב כרת וכו'". ע"י בס' פרי החג ח"א כלל ס"ד אות ג' ד"ה אלא דעוד יש להקשות, ובד"ה אבל.

ז. ד"ה ובנידון, "אם החטים נטחנים וכתוכם דבר הנסחט וכו' איננו מתערב וכו' כ"א מצא מעט קמח בצידו ומתגבל ונעשה עגולים וכו' ומיין שהוא דבר חמץ וכו' מי יודע אם אין העגולים גופיהו נעשים וכו' שאור לחמץ העיסה, ועוד שאיננו מתערבים בלישה וכו' ובפסח פוגע בו ואוכלו וכו'". בשו"ת רמ"ץ האו"ה סוסי' ל"ה כתב ע"ז: דבר זה מכחיש החוש דכיון שיש ס' נגד הקנעבליך [השומים] ובלח לכו"ע יש בילה וע"י טחינת הקמח נבלל כל גרעין כזה בהרבה, אין מקום לומר דנשאר זה הלחלוותי לבדו ובודאי נתגב ואיננו, והלא גם לתיתה מותר מדינא דש"ס ואף אנו המחמירין מ"מ במעט מים שנפל על חטים ולא נשארו בתוכו אין אנו חוששין וכו' ולמה לא נחוש דעדיין נשאר לחלוותי בקמח ומצא קמח בצידו וכו', ואולי חשש ביותר ללחלוותי שבתוך הקנעבליך, מ"מ בחוש נראה

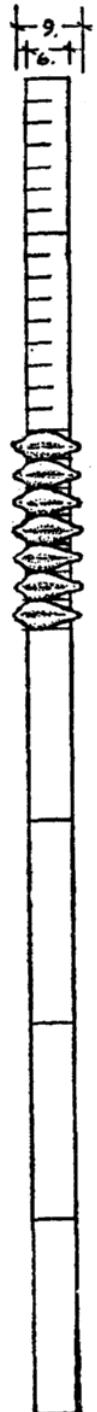
ב. * "ומים שהפילו מ"ג ביצים אינו אלא יותר משבעה זיידליך נמצא נתקטנו הביצים בחצי ערכם". שיעור הזה של שבעה זיידליך הוא השיעור שהחזיק בו מרן ז"ל כשיעור חלה עד שעמד על המחקר בתשובה זו, וכמ"ש בתשובתו הנדפסת בח"ס על התורה [מיכאלאוועז תרצ"ט] בתחלת הספר. וז"ל מרן ז"ל בכללי הש"ס שנדפסו בס' ליקוטי חבר בן חיים ח"ד דף ג' טור ג': להיות לי למוכרת ביום א' י"ג ניסן תקמ"ו לפ"ק פה פרוטטיץ מודנו ת"ל יגענו ומצאנו השיעור חלה זי"ן זיידליך מהגדולים שנקראים במדינת מעהרן גרעשיען זיידלאך במדה מחוקה שקורין געשטראכען זיידל ולא גדולה [צ"ל "גדושה"] ועוד ביצה וחומש ביצה, ומשקל הקמח נ"ד [צ"ל "נ"ז"] וכמ"ש מרן לקמן בתשובה שלפנינו] לאטה ושליש ממשקל עסטרייך, כל זיידל מהג"ל מחזיק ששה ביצים בכיוון, וזו היא לוג מדבריות המוכר בדברי חז"ל, ומדה הנקראת מאס המחזיק ד' מהזיידלאך הג"ל הוא מכון למדת הקב המחזיק ד' לוגין, ורביעית זיידל הג"ל נקרא פה שוואטקא הוא רביעית של תורה לקידוש והבדלה וברהמ"ז ד' כוסות ומחזיק בכיוון ביצה וחצי ביצה עכ"ל. וזהו שכתב מרן ז"ל דמים שהפילו מ"ג ביצים הוא יותר משבעה זיידליך, דו' זיידליך הם רק מ"ב ביצים לפי החשבון שכל זיידל הוא ו' ביצים ושיעור חלה הוא יותר בבירה ומחצה.

וכתב בס' שיעור מקוה עמ' צ', דאע"ג דט"ו זיידליך הם צ' ביצים הוא יותר מכפל עם 3.4 ביצים, מ"מ כתב הח"ס דנתקטנו הביצים על חצי ערכם, דכיון דהצ"ח הסכים שנתקטנו על חציין אעפ"י שלפי מדידתו ג"כ הוקטנו הביצים קצת יותר ממחציתן ע"ש, לא רצה הח"ס להחמיר יותר, וכ"כ הח"ס לקמן [ד"ה לכן ג"ל] ששיעור חלה פ"ו ביצים.

ג. גם במשקל קמח מ"ג ביצים שלנו לערך נ"ו לאטה שהם רבי"ח קווינטל והרמב"ם וכו' כ' שהם תק"כ דראהם מצרית, ושקלתי דראהם דרכמון אצל הרוקח אפסקער ומצאתי שהוא שמונית אונקיות ובלשונם אונקין והיינו קווינטל הג"ל, נמצא תק"כ דראהם היא ק"ל לאטה הוא יותר מכפל משקל הקמח שבמדה ראשונה וכו'. דעת מרן ז"ל שדרהם של הרמב"ם ודרהם של הרוקחים הם משקל אחד, וכתב כן עפ"י דברי החוט השני סי' צ"ו וז"ל: ס"ד גרגירי שעורה דרהם דהרמב"ם, וקראם ג"כ זון בפ"ו דה' ביכורים, ולפע"ד הוא משקל דרכמון עוד היום באפיטיק והוא חצי רביעית אונק' שהוא שני לוט כבדים דאפיטיק והדרכמון רביע לוט עכ"ל. אולם בשו"ת אמרי אש חאו"ת סי' ל"ג כתב ששקל דרכמון של הרוקחים בשעורים שלשה פעמים, ופעם א' מצא צ"ז שעורים ופעם א' מאה ופעם מאה ושלש, ונראה כי משקל דרכמון בשעורים בינוניות הוא מאה שעורים, והדרהם של הרמב"ם אינו רק ס"ד שעורים דהרי דינר יש בו דרהם וחצי כמ"ש הכ"מ [ה' ביכורים פ"ו הט"ו] ובדינר יש בו צ"ו שעורים כמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' אישות ופ"א מה' עירובין, וכיון דהרמב"ם שיער בדרהם שהוא ס"ד שעורים ומצא משקל קמח שיעור חלה תק"כ דרהם, יעלה משקלו בדרכמון של רוקחי ומצינו שהוא משקל מאה שעורות בינוניות רק לפ"ג לאטה ועוד שמונים שעורות. ועי' בס' שיעורי תורה עמ' קכ"א ובס' שיעור מקוה עמ' קכ"ד.

ד. "ושקלתי דינר צוואנציגר בזמנינו והוא גם כן קרוב לדראכמאן ומחצה הג"ל וכו'". עי' בחו"ד סי' רפ"ט דצוואנציגר הוא דינר דאורייתא, ושם סי' רצ"ד שהגאון רנ"א לקח עשרים צוואנציגר בפדיון הבן, ועי' בשו"ת אמרי אש חאו"ת סי' ל"ג הג"ל ד"ה ועכ"פ, ובס' שיעור מקוה עמ' צ' בהערה שתחת הקו.

ב. "ועשיתי קנה מדה ארכו ו' אצבעות ושבע תשעיות מהג"ל כמ"ש רמב"ם פ"ו מבכורים וכו'". קנה מדה שעשה הח"ס ה" נמצא ברשות מרן הגאון ר' עקיבא סופר וצ"ל אב"ד פ"ב ונדפס בס' שיעור מקוה [להגרא"ח נאה] ^[1234567] עמ' צ"ד, וזו צורתה:

לקנה מדה הג"ל צירף מרן ז"ל בכתיב שורות אחדות שנדפסו שם וז"ל: המדה המונחת פה ארכה ששה אצבעות ושבעה תשעיות אצבע אגודל של אדם בנוני, שהוא שיעור חלה המבואר בט"ד סי' שכ"ד, וכל אצבע ברוחב שבעה שעורות בינוני כמ"ש רמב"ם הביאו ש"ך בהלכ' חלה, ואצבע השישית נרשמים בה ט' ציונים שבהם נדע שיעור תשעיות האצבע, ואח"כ יש מדה [שבע] תשעיות אצבע, נמצא אורך קנה מדה הזה הוא ארכו ששה אצבעות ו' תשעיות וכלי ארכו רחבו וגבהו כמדה זו הוא שיעור חלה לפי הג"ל.

אצבע אגודל שבקנה מדה הג"ל שארכו כרוחב ד' שעורות בינוניות, עולה לפי מדידת ס' שיעור מקוה עמ' צ"ה [ונתאשר גם ע"י מדידתנו] ל-27 מ"מ, והטפח שהוא ארבעה אגודלין עולה ל-10.8 סט"מ, והאמה שהיא ששה טפחים עולה ל-64.8 סט"מ. ^[אורך החכמה]

והננו נותנים כאן שיעורין של כמה מצות כפי שהוא עולה עפ"י מדת הח"ס, וזאת לדעת שאין הכוונה כאן להכריע להלכה אלא רק לבאר את שיטת מרן ז"ל.

שיעור אורך הציצית י"ב אגודלין [שו"ע או"ח סי' י"א ס"ד]. עולה: 32.4 סט"מ.

שיעור רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות [שם סי' כ"ז סי"א] לפי מדידת הח"ס שאגודל הוא 27 מ"מ, יוצא שאורך שעורה אחת היא 13 וחצי מ"מ בערך, כמו שכתב הרמב"ם בה' ס"ת פ"י והובא בש"ך יו"ד רס"י ער"ב דהאגודל הוא מלא רוחב ו' שעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק שהן כאורך שתי שעורות ברוח. [השעורות שבקנה מדה שלפנינו אין להם אורך הג"ל, ועי' בזה בס' שיעור מקוה עמ' צ"ה].

שיעור גובה חלל הסוכה לא פחות מעשרה טפחים [שם סי' תרל"ג ס"ח]. עולה: 1 מטר 8 סט"מ.

שיעור אורך ורוחב הסוכה ז' טפחים על ז' טפחים [שם סי' תרל"ד ס"א]. עולה: 75.6 על 75.6.

שיעור תחום שבת אלפים אמה לכל רוח [שם סי' צ"ז ס"א]. עולה: 1,296 מטר.

שיעור הדס וערבה [מלבד העלין היוצאין מן העץ] שלשה טפחים [שם סי' תרנ"ג]. עולה: 32.4 סט"מ.

שיעור שדרו של לולב ד' טפחים [שם]. עולה: 43.2 סט"מ.

שיעור חלה: כלי שמדתה ו' אצבעות פחות ב' תשעיות אצבע על ו' אצבעות פחות ב' תשעיות אצבע ברום ז' אצבעות פחות ב' תשעיות אצבע הוא העומר שמודדין בו שיעור חלה [שו"ע יו"ד סי' שכ"ד ס"א בהג"ה].

כלי כזה עולה לפי מדידת הח"ס ל-18.3 סט"מ על 18.3 סט"מ ברום 18.3 סט"מ, ומשיעור קמח המחזיק כלי כזה מפרישין ממנו חלה בברכה לדעת הח"ס, ומחציו של שיעור זה מפרישין בלא ברכה. ועי' בס' שיעור מקוה עמ' צ"ה.

כשאני דוחק א"ע לבלוע, וקרא דמכל האוכל אשר יאכל [דמיני] ילפינן ביומא פ' ע"א דאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה] היינו כדרך אכילה, ואוכלי פסח נדחקו בבליעה, ועי' מש"כ המל"מ [ה' יס"ה ת"ח פ"ח ה"ח] אי גם במצה לא יי"ח שלא כדרך אכילתו [כמו שאינו חייב באיסורי אכילה], וכיון דחשיב דרך אכילה [כשאוכלו מרוסק] לענין שיצא ידי חובת פסח ומצה [אם נאמר דלא יצא במצה שלא כדרך אכילתו], ה"ג מצי מוקי דאכל גמי כוית דם במרוסק ביותר כשמגיע לבית הבליעה, ואף אי יי"ח שלא כדרך אכילתו בודאי לכתחלה צריך שיאכל כדרך אכילתו [ומוכח דאכילת פסח מצה ומרור אף שאכלוהו מרוסק ונדחקו בבליעתו היתה כדרך אכילה, דהא אכלו לכתחילה באופן זה וא"כ קשה דלוקי בכריתות באופן זה, אולם הדברים תמוהים, דאף שהח"ס כתב לחלק בין כשדוחק א"ע בבליעה לאינו דוחק, מ"מ חילוק זה אינו מוזכר במרדכי, ופשוט דלהמרדכי עיקר החילוק הוא אם הוא מרסקו ביותר או לא, דאם אינו מרסקו ביותר אף אם דוחק א"ע בבית הבליעה אינו מחזיק יותר מב' זיתים, ומה שכתב הח"ס לחלק בין כשדוחק את עצמו בבית הבליעה או לא, כוונתו לחלק כן בעיקר לדעת התוס' ישנים לפי שחילוק זה מתאים יותר ללשונם שכתבו כדרך אכילה ודרך אכילה נקרא כשאוכל ובולע כדרכו ואינו דוחק את עצמו בבליעתו ולד' המרדכי לא כתבו אלא לסגוף, ועיקר כוונתו לומר דלד' התוס' ישנים יתייבש הקושי על המרדכי דלא מיירי התנא אלא כדרך אכילה ולהמרדכי ר"ל דלא מיירי כשמרסקו ביותר, ומה שהקשה עוד האבן הראשה דכיון דהאכילה באופן זה מיקרי דרך אכילה מדיוצא בו יי"ח מצוה א"כ הוי מצי לאוקמי דאכל כוית דם באופן זה, לפי הנראה ה' מפרש דברי התוס' ישנים במה שכתבו כדרך אכילה דכוונתם ככל דרך אכילה הנזכר בש"ס לגבי איסורי אכילה, ור"ל לפי"ז דשלא כדרך אכילה מחזיק יותר מב' זיתים אלא דלא מצי איירי ב' משום דשלא כדרך אכילתו אין כאן חיוב לגבי איסור, ולכן הקשה על הח"ס דאם שלא כדרך אכילה היינו מרוסק עדיין הוי מצי התנא למינקט שאכל כוית דם במרוסק ביותר דהא כיון דיוצא בו יי"ח מצוה דאי דנקרא דרך אכילה גם לגבי איסור, וכן נראה שהבין בכוונתם בשו"ת דברי יששכר סי' מ' שהקשה על הח"ס דא"כ הוי שלא כדרך אכילתו ונפשוט בזה ספיקו של המשל"מ אי יוצאים ידי מצוה בשלא כדרך אכילתו, אולם מד' הח"ס מבואר שהוא לא פירש כן ד' התוס' ישנים אלא כוונתם לדעתו דלא מיירי התנא אלא כדרך שבני אדם רגילים לאכול ולא באופן שאין דרכם לאכול, אך שני האופנים מיקרי דרך אכילתו לענין איסור וכן לענין מצוה ולא מיקרי שלא כדרך אכילתו אלא כגון אוכל חלב חי או עירב בו דבר מר שהמאכל עצמו אינו כדרך אכילתו, או שאכל אכילה גסה כגון שאכל מקודם עד שקץ במוזנו כמו שכ' הרמב"ם ה' שביתת עשור פ"ב ה"ז ובמשנה למלך ה' יס"ה ת"ח ורק שנדחק בבליעתו לבלוע הרבה ביחד לא מיקרי משום זה שלא כדרך אכילתו, ואמנם הנוב"י מה"ק חא"ח סי' ל"ח פ' ד' התוס' ישנים כעין ד' הח"ס וכתב בכוונתם דאם מאנס עצמו לבלוע כביצה יכול לבלוע אבל מיקרי אכילה גסה שאינו חייב עליה ע"ש בד"ה עוד אני יוסיף, ולדבריו אף לענין מצוה לא ה' יוצא באכילה כזו, אך הח"ס לא פ' כן דברי התוס' ישנים כמבואר בדבריו, ועכ"פ מבואר בד' הח"ס כאן שהוא נהג א"ע באכילת מצה כדעת המג"א סי' תע"ה סק"ד בשם התה"ד לבלוע את הכוית בבית אחת כמו שכתב, "כמו שאנו עושים היום בליל פסח וכו'" וכן העיד עליו תלמידו בס' ליקוטי חבר בן חיים ח"ג בהקדמה דף ג' רע"ב, אולם בחידושי למס' חולין ק"ג ע"א ד"ה

ה' ד"ה נמצא, ובתשובה אחרת כתבתי שלפני"ך גם כי ידעו מעולם שהדורות משתנים וכו' מ"מ כן הדין שישערו בכל דור ודור לפי אגודלו של אותם ב"א ומסתמא נפ"י זאת השינוי ישנתו כל הדברים וכו'. בשו"ת בית שערים חיו"ד סי' קמ"ב דף פ"ט ע"א ד"ה ולולי דמסתפינא, כתב ע"ז: ובעיני יפלא ממ"ש הרמב"ן בפ' נח בפסוק ואני הנני מביא כר, ואל תתפתה לאמר כי היו שלש מאות אמות באמות איש נח והיה גדול, שא"כ היו גם האנשים גדולים, גם החיות ועופות בדורות ההם גדולים עד שלקה העולם במבול, ועוד כי האמות אמות התורה הנה [עכ"ל הרמב"ן], ואם כדבריו ששיעורי התורה המה בכל דור לפי גדלות וקטנות האנשים בדור ההוא, א"כ מה, "ועוד" הלא אמות התורה היו אז לפי גדלות נח, א"כ היינו תירוצ' הראשון, ומוזה נראה ששיעורי התורה שווים בכל דור וצ"ע. וע"ש סי' רס"ב.

1. "ואם אולי י"ל שכמקום חז"ל ואפשר גם במקומות הרי"ף והרמב"ם וכו' היו להם מין תרנגולים אחרים, דמיה מני תרנגולים יש וכו' וכמו שקרוב לזמנינו נמצאו במדינתנו פערל הינער שיש להם סי' טהרה ואינם נאכלים וכו' ואולי ידרשו וכו' כתרנגול דאגמא בחולין סי' ע"ב או איכא טמאים דמי להו במדינה זו וכו'. בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' צ"ב דף ל"ד טור ד' ד"ה הנה, כתב דעל פערל הינער כתב [הח"ס] בלשון ספק, ואולי במקומות חכמי הש"ס והרי"ף ורמב"ם ובזמנם, היינו באה"ק ובכל ארץ כשדים מקומות חכמי הש"ס והוא בחלק עולם אויזא, ובמצרים ופאס ובמאראקא מקומות הרמב"ם והרי"ף בחלק עולם אפריקא, ובזמנם היו פערל הינער מותרים ונאכלים או במסורת, ואח"כ חזו דדרסי ואכלי או דאיכא דמי להו טמאים במדינתנו, וזה דוחק גדול לומר דבעלי הש"ס כולם ופוסקים ראשונים נכשלו ח"ו בטעות עופות פערל הינער שדורסים והם טמאים, וגם במקומות הנ"ל ביותר שכיחי עופות הטמאים דמי להו יותר מבמדינתנו, גם את"ל הפערל הינער היינו תרנגולתא דאגמא ודאי גם אז לא היו נאכלים במסורת עכ"פ מוזן אממר ואילך דדרש לאוסרם, לכן כתב הגאון זצ"ל בלשוננו, "ואולי וכו'".

[אך נראה דאין כוונת הח"ס לומר דבזמן בעלי הש"ס והפוסקים הראשונים היו פערל הינער נאכלים, אלא שר"ל דאולי במקומות ההם היו להם תרנגולים טהורים אחרים משיש לנו, וע"ז הביא ראי' שגם בזמנינו יש כמה מיני תרנגולים, מהם שנאכלים ומהם שאינם נאכלים מפני המסורת, ועיקר כוונתו להביא ראי' שישנם תרנגולים גדולים משלנו שגם ביציהם גדולים מסתם ביצים שלנו, וגם מה שנראה מדברי המהר"י אסאד דכוונת הח"ס לומר דהפערל הינער הם תרנגולתא דאגמא, צ"ע דהלא כתב בעצמו שקרוב לזמנינו נמצאו אותם התרנגולים, ולא כתב אלא לדמות אלו הפערל הינער לתרנגולתא דאגמא שכמו ששם החזיקו אותם בטהרה ושוב אסרום מפני שראו שדרסו, ה"ה כאן. ועי' בתשובה מאהבה ח"ג ה' סימני עוף טהור סי' פ"ב דף י"ט ע"א].

2. ד"ה תו, "ועיין וכו' מחצית השקל סי' תפ"ו וכו' ורמז לעיין בתוס' ישנים וכו' שכתבו וכו' דהיינו כדרך אכילה, ר"ל שאינו דוחק עצמו לבלוע וגם אינו מרסקו ביותר מהראוי וכו' אמנם אוכלי פסח מצה ומרור היו מרסקים הדק היטב וגם נדחקים בבליעה כמו שאנו עושים היום בליל פסח לקיים מצותינו כראוי ועיין פרי"ח סי' תפ"ו דבלא"ה אין להקשות משובאי דכריתות שם". בס' אבן הראשה [להג"ר אלי' קלאצקין] סי' ה' הקשה ע"ז, דא"כ למה הוצרך [המרדכי] לומר דכשהוא מרוסק מחזיק כולי האי והול"ל דהא דאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה וב' זיתים היינו כדרך אכילה

וביוה"כ דלא כתיב אכילה ותליא בתיובא דעתא ושיעור חכמים בחכמתם דלא מיתבא דעתא עד ככותבת ויש לדון אם איכא יתובא דעתא בהנאת גרונו או לא, אם [נאמר ד]איכא יתובא דעתא גם בהנאת גרון וכי' גם ר"ל מודה דבהנאת גרונו תלי' כיון דהקפידה תורה שיהי' מעונה והא אינו מעונה כג"ל, והוא פשוט מאד, לפי' מוכח דביוה"כ תלי' בהנאת מעי' ובהנאת גרונו לא מיתבא דעת', דאלת"ה תקשי על ר"ל לר' שמעון דהאכל נבילה ביוה"כ פטור משום יוה"כ משום דאין איסור חל על איסור [פסחים ל"ו ע"א], הא איסור יוה"כ בהנאת גרונו הוא ואיסור נבילה ליכא עד שנכנס למעי' וקדם איסור יוה"כ לנבילה, וע"כ דאיסור יוה"כ ג"כ [אינו חל רק] בהנאת מעי' דלא מיתבא דעת' רק בהנאת מעי'*, וכיון דלר"ל כן הוא גם לר' יוחנן דס"ל בכל איסורים דבהנאת גרונו תלי', יוה"כ שאני כיון דלא כתיב אכילה ותלי' בישוב הדעת וכיון דלא מיתב דעת' אלא בהנאת מעי' אין לחלק בין ר"י לר"ל.

עוד כתב שם הכת"ס דאין להקשות לר' יוחנן דבאיסורים בהנאת גרונו תלי' ואי ביוה"כ [תלי'] בהנאת מעי' מ"ט דר"ש דפוטור משום יוה"כ הא כיון שנכנס לגרונו כבר עבר איסור נבילה ומה שמוריד למעי' אינו מוסיף איסור דנבילה ומשכח יוה"כ רוחא וחיל כמה דאמרינן בעלמא לכו משכח רוחא חייל, ומוכח לר' יוחנן מר' שמעון איפכא מר"ל דאיכא יתובא דעתא בגרונו וע"כ דר' יוחנן ור"ל פליגי בזה הלכתא כר' יוחנן, הא ליתא, חדא כיון דא"א שיאכל דבר זה רק כשעובר איסור נבילה תחלה בגרונו תו לא חיל איסור דיוה"כ כיון שא"א לאיסור יוה"כ בלא איסור נבילה, ולא דמי להא דאמרינן לכו משכח רוחא [חייל], דאיסור ראשון אודא ואפשר לשני בלא ראשון, ועוד הא ודאי [אפי'] אי ביוה"כ במעי' תלי' לא חייב כשתחוב בבטנו אלא הנאת גרונו ומעי' בעינן ומתחיל איסור יוה"כ בתחלתו כשנכנס לגרונו ומשלים כשיורד למעי', וכיון דבשעה שנכנס לגרונו איכא איסור נבילה לא חיל התחלת איסור יוה"כ, וגם בסופו כשנכנס למעי' ליכא איסור יוה"כ דשניהם תחלה וסוף בעינן**). וכ"כ שם לעיל סי' צ"ו ד"ה והנה כקושי' זו.

גם בשו"ת קול ארי' סי' ע"ד [ד"ה אך עכ"פ] אחר שהקשה על הת"ס מהא דר"ש דאכל נבילה ביוה"כ דפטור, כתב דלק"מ דאף אי אמרינן כדעת הח"ס דביוה"כ במעי' תלי' מילתא עכ"ז ברור דאינו מחוייב רק בצירוף הנאת גרון והנאת גרונו ומעי' בעי' וכאשר האריך בזה הגאון מטארנאפאל בעל מנחת חינוך במצוה שי"ג דבלא הנאת גרון ליכא חיוב, ומתחיל איסור יוה"כ בתחלתו בעת שנכנס לגרונו ונשלם כשיורד למעי', וכיון שבשעה שנכנס לגרונו איכא איסור נבילה לא חיל התחלת איסור יוה"כ וממילא גם משנכנס למעי' ליכא איסור יוה"כ דשניהם בעי' תחלה וסוף, וכיון דעל התחלה דהוא הנאת גרונו אמרינן אין

כי אתא רב דימי, כתב דאפי' מצוה מן המובחר ליכא בבליעה בב"א ואדרבה משמע קצת בשמעתין דהוי שלא כדרך אכילתו, ותמה על המג"א ע"ש].

עוד כתב האבן הראשה, דמש"כ הח"ס לעיין בפר"ת סי' תפ"ו דבלא"ה אין להקשות מסוגיא דכריתות, הנה הפר"ח שם כתב לפי החשבון אי ככותבת הוי ג' זיתים דממילא מ"ש שאינו מחזיק יותר מב' זיתים הוא לאו דוקא, אבל לפי מ"ש המרדכי והמ"א דכזית הוי חצי ביצה ולא הוי ככותבת יותר מב' זיתים ליכא לתרץ כן. [אולם נראה דהח"ס נתכוין למש"כ הפר"ח שם בסוף דבריו דע"כ לכו"ע אין לשון הש"ס דכריתות מדוקדק כל צרכו, דהא איתא התם בהדיא דכותבת אית בי' שני זיתים וכותבת בציר מכביצה כדאיתא בפ' בתרא דיומא ומעתה ע"כ הרי בית הבליעה מחזיק יותר פורתא מב' זיתים דהרי הוא מחזיק כביצת תרנגולת שהוא יותר מב' זיתים, וכיון דבלא"ה אין לשון הש"ס מדוקדק אין להקשות ממנו על המרדכי, וז"פ].

ח. ,ובחידושי אמרתי והתם לענין יוה"כ כדיר' חידושים אלו נדפסו ב,האהל" שנת תשט"ז חוברת ב' סי' י"ג דף מ"ג ע"א, והקטע שאליו מתכוין מרן ז"ל נמצא שם בדף מ"ו טור ד' ד"ה ונ"ל, ויובא בס"ד לקמן אות י"ב.

ט. ,וכותבת יוה"כ לכ"ע בעי' שיעור מרובה שישאר כותבת במעי' אחר שנדבק ממנו בין החניכיים (ועיין סי' ג"ה) דעינור נפש כתיב וכל שלא נכנס למעי' שיעור כזה לא עבר על אשר לא תענהו, ביתר ביאור כתב מרן ז"ל בזה בחידושי לסוגיא דחצי שיעור [ירושלים תרנ"ג] דף ס"ז טור א', וז"ל: ואמנם ביה"כ נ"ל דבעי' כותבת בתוך מעי' ומה שנדבק בין החניכיים לא מצטרף, אי בעית אימא סברא ואב"א גמרא, מסברא כיון דבעי' יתובי דעתא א"כ אכילה במעי' בעינן, איבעית אימא גמרא, דהרא"ש פ"ב דברכות סי' ג' כתב דברכה בעי' שיעורא במעי', וכ"כ בתשובת פנים מאירות ח"ב סי' כ"ו, והנה לקמן ע"ט ע"ב מוכיח רב דימי מביצה דברכת המזון דכותבת הגסה הוה פחות מכביצה דהשתא ביצה משבעא איתובי לא מיתבא דעתא ע"ש, והשתא אי ס"ד דביה"כ סגי בשיעור כותבת בגרונו אע"ג דכשיורד למעי' כבר איפחת ליה משיעורא דהרי גשאר בין החניכיים, א"כ לא הוה מוכיח מדי' דילמא ברכת המזון דבעיא שיעור ביצה במעי' הוה ספי מכותבת בגרונו ולעולם כותבת הוה כביצה ולא פחות, אע"כ פשיטא ליה לרב דימי דגם ביה"כ אכילה במעי' בעי' עכ"ל, ובחידושי למס' תולין ק"ג ע"ב [נ"ד טור ד' מדפי הספר] ד"ה שהרי נהנה גרונו בכזית, כתב: העלה בתשובת מהרמ"א ח"ב סי' כ"ז דלענין ברכת המזון אכילה במעי' בעינן דמיתבא דעתא וכ"כ הרא"ש בהדיא במס' ברכות [הג"ל] ומובא בב"י או"ח סי' ר"י ומשנה מגמע ופולט לא בעי ברכה, ונ"ל ה"ה בתענית דמגמע ופולט מותר וע"כ היינו משום דביה"כ בעינן יתובי דעת' ולא מיתב דעת' בהנאת גרונו, ובירושלמי פ"ח דתרומות קאמר ר"א התם ס"ל אפי' ביה"כ חשיב גרונו כמעוכל ע"ש, וכתב המפרש דקמ"ל אע"ג דבעינן יתובי דעת' ע"ש, מ"מ [משמע] מהנ"ל דלא קיי"ל כר"א התם אלא כר' יהושע עכ"ל, ועי' ביאור דברים אלו לקמן באות הבא.

ובשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' קי"ז [ד"ה ואחר] הביא ראי' לשיטת הח"ס, דהא ודאי דשאני יוה"כ מכל איסורים, דבכל איסורים דכתיב אכילה פליגי ר' יוחנן וריש לקיש [תולין ק"ג ע"ב] אי אכילה שבתורה אכילת מעי' או גרונו, והיינו בודאי כו"ע מדמים דהנאת מעי' הנאה יותר מהנאת גרונו אלא דס"ל לר' יוחנן דגם על הנאת גרונו הקפידה תורה וסתם אכילה שבתורה גם אכילת גרונו בכלל.

(*) עי' בהערה הסמוכה שחתת הקו.

(**) לפי דברים אלו נסתרה ראייתו של הכת"ס בד"ה הקודם מר"ל אליבא דר"ש, ד"ל דאיסור יוה"כ תלי' בהנאת גרונו ואף דאיסור נבילה ליכא עד שנכנס למעי' מ"מ גם הנאת גרונו בעינן ולכן א"א שיחול איסור יוה"כ על איסור נבילה, אולם כבר כתב מרן הגאון ר' עקיבא סופר זצ"ל אב"ד פ"ב בחוברת "המעין" שנת תשי"ז חוברת א' (כ"ה) עמ' י"א, וחזר ונדפס בליקוטי הערות שבסוף שו"ת כת"ס חאו"ח [ירושלים תש"כ] סי' קי"ז, דהכת"ס כתב תירוצ' זה רק לסניף ולרווחא דמילתא ועיקר תירוצו הוא כמ"ש בתירוצ' הראשון דכיון שא"א להתחייב על איסור יוה"כ מבלי שיתחייב מקודם על איסור נבילה תו לא חיל איסור יוה"כ על איסור נבילה, ולפי' י"ל דלעולם איסור יוה"כ מתחיל בהנאת מעי' ולא מקודם וה"ה איסור נבילה לר"ל, ונכונה ראייתו של הכת"ס דאם איתא דאיסור יוה"כ בהנאת גרונו למה אינו חל על איסור נבילה אליבא דר"ל דס"ל דתלי' בהנאת מעי'.

כיון דעדיין לא הוי הנחה, ועקירה בלא הנחה לית בי שום חיוב והעקירה כבר נעשה טרם בא לבית הבליעה, ונמצא דהבליעה לא הוסיף שום איסור, וא"כ מוכרח סברא זו דבעי נמי הנאת גרון דא"כ איכא ראי' מפורשת מדברי התוס' נגד דעת הח"ס כמוכח.

ובשו"ת בית שער חא"ח סוף סי' רצ"ט אחר שתי הקושי' מתוס' עירובין הנ"ל כהלחם שלמה, כתב, ואפי' תאמר דלא בעי ביו"כ הנאת גורנו כלל נמי לק"מ, דעיין תוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אם ה' שבת והוציא, שהקשו מה שייך זה לענין אכילה, ותירצו משום דבליעתן הוא הנחתן ע"ש, וזה היה קושי' תוס' גם בעירובין הנ"ל גם בשבת [הנ"ל] כיון דחיובא דהנך הוא בשעת בליעה וחיוב הוצאה אינו עד שתנח במעיו, איך חשיב להו בהדי הנך כיון שאין להם שום שיווי ודמיון דאין חיובם בא בכת אחת והנך משום אכילה וזה משום הוצאה, אע"כ דבליעתן זו הנחתן וא"כ יש שיווי ודמיון ביניהם שחיובם בא כאחד אף דהנך משום אכילה וזה משום הוצאה, אבל מיו"כ ל"ק כלל אף דחיוב דהנך קדים מ"מ שווים הם דחיובם משום אכילה, וכ"ת אכתי מה הקשו תוס' דילמא הוי [תני] הוצאה משום שחיובו בא כא' עם יו"כ, ז"א דלא שביק תלתא וגקט משום חדא שאין שייך להנך רק במקצת דחיוב כולם משום אכילה וא"ש. [ובדברים אלו נדחית גם הראי' של הקול אריה (המובא לעיל בד"ה עוד כתב שם הקול ארי') מדברי הירושלמי, דלעולם החיוב על יו"כ הוא רק על הנאת מעיו בלי הנאת גרון ואעפ"כ יפה השיבו רבנן לרי"מ לא מן השם הוא זה משום דהוצאת שבת אינו חייב עד שתנח במעיו, אף שגם ביו"כ כן, מ"מ אין לו דמיון ושיווי לשאר האיסורים שהם איסורי אכילה וגם חיובם קודם, משא"כ יו"כ אף שחיובו מאוחר משאר איסורי אכילה מ"מ שוה להם בזה שהוא איסור אכילה כמותם, ועי' עוד לקמן בסמוך מהמחזה אברהם].

ובעט סופר ח"ג כלל פ"ב פרט ב' כתב: שבועות דף י"ג [רע"ב] כרת דיממא לרבי לית ליה, אלמא לא משכחת לה דאכל אומצא וחנקיה ומית, ומקשים לח"ס שכתב דביו"כ לכו"ע הנאת מעיו בעינן, הרי מית קודם הנאת מעיו והאיך חייב. ובשו"ת בית שער חא"ח סי' רצ"ט [ד"ה וכבוד] כתב, דלפי לישנא דגמ' בכריתות, דילמא בהדי דקאכל נהמא חנקתי' אומצא ומית וכי' ודאי לק"מ, דהפי' בשעה שבא נהמא במעיו מיד חנקתי' אומצא בגורנו ושפיר הוי הנאת מעיו, וגם בשבועות י"ל כן דאכל אומצא ומיד כשבא ככותבת במעיו חנקתי' חתיכת אומצא אחרת בגורנו [וכע"ז תירץ בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' א' ד"ה ומה שתמה], אלא דבשבועות הלשון קצת לא משמע כן.

ובשו"ת מחזה אברהם סי' קכ"ט [ד"ה אמנם] כתב ליישב לפמ"ש בחידושי ח"ס לחולין ק"ג [ע"ב] דאמר ריש לקיש אכילה במעיו בעינן, ופירש"י כשהוא יורד לתוך מעיו, דר"ל לא במעיו בקיבה ממש אלא שיצא מבית מקום גורנו לבית מקום בליעתו נקרא מעיו זהו מקום נבילת עוף טהור דמטמא בבית הבליעה ע"ש [ד"ה אכילה במעיו], א"כ משכחת שפיר דחנקתי' אומצא למטה מגורנו למקום שיצא לבית בליעתו, שוב ראיתי שם בחידושי ח"ס [ד"ה שהרי] שעמד בעצמו מהא דחנקתי' אומצא ומתרחץ כן וכי' [וז"ל שם: ודאמרין בפ"ב דשבועות ביה"כ דחנקתי' אומצא, לאו דוקא דחנקתי' בבית הבליעה ממש אלא למטה ממנו במקום שנקרא הנאת מעיו כדלעיל], ומיושב ג"כ מה שעמדו על הח"ס דהרי בהא דיש אוכל חשיב ג"כ יו"כ ולפי שיטת הח"ס דביו"כ אינו חייב רק בהנאת המעים, א"כ אמאי אמרו אינו מן השם, והיינו כנ"ל דבאכילה חייב בהנאת הגרון ומשום שבת בעינן הנאת מעיו, דאכתי הא איכא אכילת יו"כ דבעינן ג"כ ביה הנאת מעיו והוי ההוצאה מענין אחד עם אכילת

איסור חל על איסור והוי כמו אי לא הוי הנאת גרון רק מילוי המעיים דגם לדעת הח"ס פסור ביו"כ וז"ב, ואח"ז חפשתי בספרים ומצאתי ק"ו וגם התירוץ בשו"ת כתב סופר חא"ח סי' קצ"ז. [אולם הח"ס בעצמו הרגיש בקושי' זו בחידושי למס' חולין ק"ג ע"ב שהובאו לעיל בראש אות זה, וז"ל שם ד"ה אמנם: ואפ"ה נבילה שנתנבלה ביה"כ לא שייך לומר נבילה קדים בגורנו, ז"א כמו דלא אמרינן נבילה קדים דבכזית ויה"כ בכותבת כמ"ש זה הריטב"א קידושינ ע"ד ע"ב ע"ש בטעמו עכ"ל, והח"ס נתכוין לד' הריטב"א שם שהקשה דנבילה שנתנבלה ביה"כ אמאי לא חל נבילה ויה"כ בבת אחת, וכתב ע"ז: ויש שפירשו דמשום הכי פסור מיה"כ ולא חייל אחתיכה זו שנתנבלה ביה"כ באיסור בת אחת, משום דאיסור נבילה קודם בה לאיסור יה"כ ולא הוי איסור בת א' דנבילה שיעורה בכזית ויה"כ שיעורו בככותבת, ול"נ דאנן לא לחיוביה לאוכל אתינן אלא לדון באיסורין האיך חלין וחתיכה שיש בה כותבת הרי קדים וחייל בי' איסור יה"כ כשם שחל איסור נבילה על כזית שבו ואין א' מהם קודם לחבירו, וזה פשוט מאד].

עוד כתב שם הקול ארי': ואני הבאתי ראי' לסברא זו דגם לדעת הח"ס דביו"כ תלי' במילוי מעים עכ"ז בהנאת מעים לחד בלא הנאת גרון ליכא איסור ביו"כ, לפי מה דמבואר בירושלמי פ"ק דשבת [ה"א] טעמא של רבנן דמתני' [כריתות י"ג ע"ב] דאינו מן השם משום דקיי"ל כר' יוחנן דבכל איסורין חייבין על הנאת גרון וחיוב שבת לא בא רק בשעת הנחה במעים, ולכאורה קשה לפי"ד הח"ס דביו"כ אינו חייב בהנאת גרון רק אם נכנס במעיו, וא"כ איך אמרו רבנן על הוצאת שבת אינו מן השם משום דהחיוב לא בא עד הנחה במעים וכל האיסורים דמתני' חייב בהנאת גרון, הא יו"כ ג"כ הוא חייב רק בהנחת המעים, אבל לפמ"ש דעכ"פ בעי' ג"כ הנאת גרון וא"כ גם החיוב דיו"כ מכח התחלת אכילה כנ"ל, אבל החיוב שבת דבא רק בשעת הנחה במעיו שפיר אינו מן השם ואינו דומה לשאר איסורים דמתני'. וע"ש עוד.

ובשו"ת לחם שלמה חא"ח סי' ק"ט אחר שהביא סברא הנ"ל מהכת"ס והקול ארי', כתב באות י"ב דמוכרח סברא הנ"ל לדעת הח"ס ממה ששמעתי מקשין על הח"ס מדברי התוס' בשבת י"א [ע"א] שכתבו בד"ה לא יעמוד, דקשה הא דבפרק אמרו לו דיש אוכל אכילה א' וחיוב ד' חטאות ואשם א' ר' מאיר אומר אף אם ה' שבת והוציא בפיו חייב והיכי תני ר' מאיר הוצאה דלא מחייב עד שתנח במעיו בהדי הנך דמחייב בשעת בליעה, אלא אהוצאה מחייב נמי בשעת בליעה ע"כ, והרי שם קתני במתני' יו"כ זה ג"כ אינו חייב עד דנחית למעיו ושפיר תני ר' מאיר הוצאה בהדי הני אלא ודאי דלא כהח"ס, וראיתי בשדי חמד חלק י"ב מערכת יו"כ סי' ג' אות י' שהביא קושי' זו בשם ס' אחד יע"ש* [ויותר מבואר בתוס' עירובין כ' ע"א ד"ה לא יעמוד דשם כתבו דהיכי חשיב הוצאה בהדי' הא בעידנא דמחייב עלי' דהיינו בשעת הנחת גרון אכתי לא מחייב אהוצאה עד שינחו במעיו ע"ש, הרי שפתי התוס' ברור מלולם דבאינן חייב בהנאת גרון וה"ה על יו"כ זה ראי' גדולה נגד הח"ס, אך לפי סברא הנ"ל אתי שפיר, דלעולם ס"ל להתוס' דביו"כ אינו חייב עד שירד למעיו אך מ"מ גם הנאת גרון צריך וא"כ מתחיל איסורו בבליעת הגרון בפעם א' עם שאר האיסורים, אבל הוצאה כיון דהנחה לא הוי עד שירד למעיו ובשעת בליעה

[אח"כ 1234567 n אוצר החכמה]

(*) וכן הובאה קושי' זו בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' א' ד"ה ומה שתמה, ושם סי' קכ"ד, ובשו"ת בית שער חא"ח סי' רצ"ט המובא בפנים, ובליקוט הגרשוני על שו"ע אר"ח דף ח' ע"א בליקוטים שונים שתחת הקו אות י"א, ובשו"ת מחזה אברהם סי' קכ"ט ד"ה אמנם.

חא"ח ריש סי' י"ב, וכבר הרגיש בזה בשו"ת לחם שלמה חא"ח סי' ק"ט אות א' ומרן הגאון ר' עקיבא סופר זצ"ל אב"ד ש"ב בחוברת, "המעין" שנת תשי"ז חוברת א' [כ"ה] עמ' י"א וחזר ונדפס בליקוטי הערות שבסוף שו"ת כת"ס חא"ח סי' קי"ז. ועי' עוד בד' הח"ס המובאים באות הבא ובאות שאחריו ובמה שנדפס שם בסוגר.

י"א. "ואני עשיתי פסוקים מש"ס דכתיבות ל"א ע"ש הנהגת חלבו של חבירו ולא אמר לחמו ביה"כ, אע"פ משום דאגניבה מחייב בבית הבליעה דלא מצוי להדורי ואאכילה ד"כ לא חייב עד דנחית למעיו משא"כ חלבו דברי מרן ז"ל פה קצרים, וביתר ביאור כתב מרן בזה בחידושי כתובות [פיעטרקוב תרס"ג] דף כ"ה טור ד' ד"ה הגונב, ולפי שדבריו שם הם נצרכים להבנת כל דיבור זה לכן נעתקו כאן בשלימות, וז"ל: הגונב חלבו וכו', יש לדקדק דהו"ל למימר הגונב לחמו של חבירו ביום הכיפורים ואכלו, דהרי מיוה"כ מיירי פלוגתתם שר' נחתיא בן הקנה עושה יוה"כ כשבת והוי לי' למימר בגונב לחם ביה"כ, וי"ל דהנה רש"י פ' בשמעתין דהחייב בא אהנאת גרונו ומעיו, ובאמת פליגי בהא ר' יוחנן וריש לקיש בחולין סוף פרק גיד הנשה [ק"ג ע"ב] דלר' יוחנן כל חייבי האיסורים בא על הנאת גרון ומשו"ה אם עבר מקום הגרון והקיא וחזר ובלעו חייב שתים, ולריש לקיש הנאה במעיו בעינן, וא"כ כוונת רש"י דשמעתין גרונו לר' יוחנן ומעיו לריש לקיש, ואנן קיי"ל כר' יוחנן כי כן פסק הרמב"ם [ה' מאכלות אסורות פרק י"ד ה"ג], ולכאורה יש מקום לומר דלענין חיוב יוה"כ לכ"ע אכילה במעיו בעינן, דהא נשתנה בשיעורו מכל איסורי תורה שהם בכזית ואוכל ביה"כ בכותבת משום דבעיא יחובי דעתא, א"כ הכי נמי י"ל בעיא אכילה במעיו דוקא, ומצאתי סברא זו במפרש לירושלמי פ"ח דתרומות דהוה ס"ד לחלק בין יוה"כ לשארי איסורים מטעם הנ"ל, וי"ל ש"ס דילן ס"ל להאמת כן, דהרי ביומא ע"ט [ע"ב] רצה להשוות שיעור ברכת המזון ליוה"כ, ומבואר בתשובת מהר"ם א"ש [פנים מאירות] ח"ב תשובה כ"ז דברכת המזון ותענית אכילה במעיו בעי, ע"ש ברא"ש דברכות דסמך עליו הגאון הנ"ל, והשתא אי הוה אשמעינן בגונב לחמו של חבירו ביה"כ חייב, הוה אמינא לאו משום דאגניבה קני, דליתא דהרי מצוי לאהדורי, אלא משום דבבליעתו קני וחובי לא מחייב אלא במעיו, משא"כ אוכל חלבו של חבירו או זר שאכל תרומה תרומתו בהדדי קאתי, לכן קמ"ל ר' חסדא אפי' באוכל חלבו משום דמדאגניבה קני' להתחייב באחרית אונסין, אע"ג דהוי מצוי לאהדורי מ"מ כיון דסוף סוף לא אהדרי מתחיל החיוב תשלומין משעת הגבהה עכ"ל. וכ"כ בקצרה בחידושי לסוגיא דחצי שיעור שהובאו לעיל אות ט', ובחידושי על סוגיא דתרומת חמץ שנדפסו ב"האהל" שנת תשט"ז חוברת ב' סי' י"ג דף מ"ו טור ד' ד"ה ונ"ל, ועי' בשו"ת מהר"י אסאד חאה"ע סי' ל"ג, ובשו"ת לחם שלמה חא"ח סי' ק"ט אות ג'.

י"ב. "ולענין שיעורא גדול דיה"כ דהתם אמר שאין בית הבליעה מחזיק עוד זית אפי' מרסק וכו' אבל ג' זיתים מצומצמים מרסקים שפיר מחזיק וכו' חיתים דמצה ומרור המה מצומצמים וכו' ז"ל הח"ס בחידושי לסוגיא דתרומת חמץ הנדפס ב"האהל" הנ"ל באות הקודם אחר שהביא קושית המחצה"ש: ולע"ד לק"מ, דבירושלמי (פ"ח דתרומות) אמר ר' נתן דמקום חיוב אכילת האיסורין ויהיכ"פ שוין, וכתב שם המפרש מהו אלי' פולדא ז"ל דסד"א דביה"כ ביתובי דעתא תליא מילתא ולא מחייב על הנאת גרונו, קמ"ל, וא"כ י"ל דבאמת כן הוא [לדידן, עי' אות הקודם] דשיעור כותבת דיה"כ גדול הוא משיעור כותבת דמצה ומרור, דמצה ומרור המאכל המרוסק שבין התניכים מצטרפים, אבל ביה"כ אינו מצטרף שאינו חייב אלא ביתובי דעתא.

יוה"כ [עי' לעיל ד"ה עוד כתב שם הקול ארי'], ולפי הנ"ל א"ש דגם אכילת יוה"כ אתי מקודם תיכף משיצא לבית הבליעה והוצאת שבת הוא משיוגח במעיו וכנ"ל.

ובאחיעזר ח"ג סי' ס"א [ד"ה המורס] הביא ד' הח"ס בחולין דף ק"ג הנ"ל דפי' אכילה במעיו לא בקיבה אלא שיצא מגרונו לבית מקום בליעתו ולהכי משכח"ל דחנקתו אומצא למטה מגרונו למקום שיצא לבית בליעתו, וכתב דמלשון התוס' בחולין דק"ג [ע"ב] בד"ה חלקו, שכתבו דלר"ל נתחייב בתר אכילת מעיו קודם שיתעכל המאכל, מבואר דהנאת מעיו היא במילוי הכרס במקום העיכול שלא כדברי הח"ס. [וכן העיר על הח"ס במחזה אברהם שם ד"ה הנה].

ובתגהות עיטור סופרים שעל שו"ת יד סופר סי' כ"א עמ' ע' אות א' כתב על האחיעזר שלא עיין יפה בד' הח"ס, דשם בד"ה אכילה הרגיש גם בזה וכתב בזה"ל: ומישוב קושי' התוס' מה שהקשו שאינו ממחר להתעכל, דלא במקום עיכול איירינן אלא במקום מעבר האוכלין ומיד עובר ממקומו ולא יפגשו זא"ז (ומשו"ה פטור אם בלע שני חצאי זיתים זה אחר זה), הרי שדעת שפתיו ברור מללו שמקושי' התוס' על רש"י לא נראה כן ומיישב בזה קושי' התוס' על רש"י.

י'. "וסברא זו איתא בירושלמי פ"ח דתרומת [היא] עיין מפרש שם לחלק בין יוה"כ לשארי איסורים בזה"ל בשו"ת אמרי אש חא"ח סי' י"ב בתשובתו אל הח"ס כתב ע"ז, וכמדומני יש משם ראי' דיוה"כ שוה לשאר איסורין, מדקאמר הירושלמי דלר' נתן אליבא דר"א דאמר הלעוס כבלוע אף ביה"כ כן, ואם הי' מקום לחלק בין יוה"כ לשאר איסורין מנ"ל להירושלמי לומר כן, ואף אם ר"נ בעצמו הוא שאמר כן ושמע כן מר"א, מ"מ מנ"ל להרבות במחלוקת וכיון דלר"ג אליבא דר"א יוה"כ שוה לשאר איסורין מנ"ל דרבנן פליגי, דהרי לא נחלקו אלא בלועס ולא בלע כלל עדיין דלר"ג הוא כבלוע ולרבנן וכן לתנא דמתני' אליבא דר"א לא הוי כבלוע אבל מהי תיתי לאפוש פלוגתא במה שאין ענין למחלוקתם כלל. וכן הקשה בספרו אמרי בינה דף ג"ח [אוצר החכמה] ע"א ד"ה ועל מה שהעלה.

ובשו"ת כתב סופר חא"ח סי' קי"ז כתב, ורבים ראו וכן תמהו, הלא בירושלמי שם מבואר לתנא דברייתא דר"א ס"ל דלועס כבלוע בכל איסורים וכן ביה"כ כן הוא, והמפרש כתב דאפי' ביה"כ דביתובא דעתא תלי' ס"ל דבלעיסה נמי מייבתא דעת' כבלוע, הגם דרבנן חולקים על ר"א הם חולקים עליו גם בשאר איסורים דלא ס"ל דלועס כבלוע, אבל ר"א דס"ל לועס כבלוע ס"ל ה"ה לענין יוה"כ כן, ולדידן דלועס אינו כבלוע בכל איסורים, או דבעי הנאת מעיו לריש לקיש ולר' יוחנן הנאת גרונו, ומנא לן לחלק בין יוה"כ לשארי איסורים דלא כירושלמי דמדמן להדרי, והיא תמיה רבה ונפלאה, אבל מצאתי בתורת משה שבכתב בכתבי הקודש בחידושי לעת זקנתו ריש פרק יוה"כ שהרגיש בעצמו בזה וכתב וז"ל: הנה אע"ג בירושלמי פ"ח דתרומות איתא להדיא דגם ביה"כ אע"ג דתליא ביתובא דעתא מ"מ בתר גרונו אזלינן, מ"מ כבר כתבתי במקום אחר דלפמ"ש בתשובת פנים מאירות ח"ב סי' כ"ז משמע מש"ס דילן אליבא דהלכתא בהמ"ז ותענית כותבת הגסה במעיו בעינן ליתובא דעתא, ולקמן ע"ט מדמה כותבת דבהמ"ז ליה"כ ע"ש עכ"ל הטהור, הנך רואה שהרגיש בעצמו דבירושלמי מבואר דיה"כ דומה לכל איסורין בדבר זה אלא דש"ס דילן לא ס"ל כוונת' דמדמה יוה"כ לבהמ"ז ובבהמ"ז במעיו תליא כמ"ש הפנים מאירות מרא"ש ברכות. וע"ש עוד בכתב סופר שתמה על ראיית הח"ס מש"ס יומא ע"ט, אך דברי הח"ס מבוארים בחידושי לסוגיא דחצי שיעור שהובאו לעיל ריש אות ט', וכן בשו"ת אמרי אש

אוכל כשיעור אוכל האצור במ"ג ביצים (דאז היה צריך לשער בקמח מעובה כעובי הגשם של הביצה) וכן לא נאמר שיעור קמח האצור בתוכו כשיעור אוכל האוצרים מים הנפלים ממ"ג ביצים (דאז היה סגי בקמח פחות ממדת המים) אלא אמרה תורה זה העומר הוא מדה לקמח שיעור חלה, ואילו היה העומר בידנו היינו מודדים בו, וע"י הפלת המים במ"ג הביצים אנו מוצאים את העומר האבוד ממנו ואחרי שמצאנוהו אנו מודדים בו, ואין כאן לא טעות ח"ו ולא תמי' אלא פשוט ואמת.

ובשו"ת מנחת ברוך סי' ע"ה סוף ענף ב' כתב ג"כ דבריו הח"ס אינם מובנים כלל, דמה איכפת לן באותן המים אם יקרשו יהיו פחותים או יתיריים, סו"ס אותן המים המה מגלים לנו כמה הוא מדת הלוג דכיון דכתיב גבי מן עשירית האיפה ואמרו חכמים שזה הוא שיעור חלה דכתיב ביה עריסותיכם כדי עיסת מדבר, והאיפה הוא שלשה סאין וסאה הוא ששה קבין וקב ד' לוגין, נמצא האיפה ע"ב לוגין ועשירית האיפה שבעה לוגין וחומש לוג וכיון דכל לוג מחזיק ששה ביצים נמצא שיעור חלה מ"ג ביצים וחומש ביצה, מעתה ממילא כשאנו רוצים לידע מדת הלוג א"כ בהכרח כשאנו נותנים ששה ביצים במים, הא כל המים היוצאין מחמת הני ששה ביצים הן הן מחזיקין מדת אותן ששה ביצים, דהא בהכרח כל ביצה היא מוציאה מים כמדתה ממש לא פחות ולא יותר, א"כ אותה מדה שנתנו לנו הראשונים צודקת בהכרח, ועוד הא בהדיא תנן (כלים פ"ז מ"ו) כביצה שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית, ר' יהודה אומר מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים, א"כ מבואר במשנתנו דשיעור הביצים במה שמוציאין מים, ואע"ג דהתם מיירי לענין שיעור ביצה לטומאת אוכלין, מ"מ פשוט דשיעור הלוג שהוא ששה ביצים מחזיק ששה פעמים כשיעור ביצה של טומאת אוכלין, כדאיתא (עירובין פ"ב:) ר"ש אומר שתי ידות לככר משלש לקב, חציו לבית המנוגע וחצי חציו לפסול את הגויה, ותניא ע"ז בגמרא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין.

וכבר הקשה כן המהר"ם שיק במכ"ע, "שומר ציון הנאמן" גליון קפ"א י"א תמוז תרי"ד וז"ל שם: ואני אומר באימה וביראה שלא זכיתי להבין דברי אדמו"ר זצ"ל, שהרי משנה שלימה שנינו בפ"ז דכלים מ"ו לשער שיעור ביצה ע"י מים דנותן לתוך המים וחולק את המים, יעו"ש ברמב"ם בפירושו שם כן בהדיא שאם ישליכו שם הביצה יצא ממנו שיעור גוף הביצה בלא ספק, וכיוצא בו מצינו במ"א פ"ה דערכין דהאומר משקל ידי עלי יכניס ידו לתוך המים יעו"ש, וע"י בתוספתא שהביא הר"ש בפ"ז דכלים שם דהדבר הגושי צריך שיהיה דבר שאין המים בולעים בו, ועכ"פ כך הוא מבואר דבר לה נהי דהוא ספוגי יותר מדבר גושי, מ"מ שיעור מים כביצה צריך למקום גדול כמו ביצה ונתמלא ממנו חלל זה שנתמלא ע"י הדבר הגושי בכמותו, אע"ג דאם יקרש לא יהיה רק שליש כשיעור ההוא, דהיינו שאז יתמעט האויר שבין חלקיו ויתקבצו ויתאחדו חלקיו זה בזה יותר, אבל כל זמן שהוא לח צריך הוא למקום גדול כגושי בשיעורו, ואין חולק בזה בדברים הנמדדים דהמחזיק מ"ג ביצים מים הוא מחזיק מ"ג ביצים קמח והוא מחזיק מ"ג ביצים תבואה, אע"ג דלענין איכות אינם שווין ואם נקרשים אינם שווין, מ"מ כבר כתב הרשב"א בתשובה סי' תס"ה והובא בב"י יו"ד סי' שכ"ד דרך בשיעור העומר משערין, ר"ל בחלל המחזיק שיעור ההוא יהי מאיזה דבר שיהי.

והג"ר יעקב עטלינגר ב"שומר ציון הנאמן" שם, ובספרו שו"ת בנין ציון החדשות סי' קס"ח בתשובתו אל המהר"ם שיק כתב: לענ"ד אין כאן השגה כלל, דהרי במתני' דכלים פ"ז לא נאמר רק למען נדע הביצה אם קטן אם גדול

ומיושב קושי המחצית השקל בשם הרב הנ"ל. [ולזה נתכוין הח"ס במש"כ לעיל, וסברא זו איתא בירושלמי פ"ח דתרומות עיין מפרש שם לחלק בין יה"כ לשארי איסורים בזה], ואין כוונתו דהירושלמי מחלק באמת בין יה"כ לשאר איסורים אלא דעכ"פ מוכח מד' הירושלמי לפי המפרש דהו"א לחלק בכך, ולפום ש"ס דילן האמת כן הוא].

יג. ד"ה, "אך תכנה גדולה על הרא"ש וכי' וטא"ח סי' תנ"ץ וכי' וכל הנמשכים אחריהם כולם כתבו לשער חלה ע"י הפלת מים ע"י מ"ג ביצים וכי' הכלי המחזיק אותם הוא מחזיק מ"ג ביצים קמח, והא ליתא דהרי מ"ג ביצים מים אם יקרשו יהיו השליש ממ"ג ביצים וכי' ואפילו אם וכי' רק יהיו כאיכות הקמח שאינו ספוגי כחיתים אנגוס אינו נימוס כמים ג"כ ועכ"פ אפשר שיהיה ההפרש בין מים לקמח החצי כשיעור וא"כ איך אפשר לשער זה בהפלת מים וכי'". בשו"ת אמרי אש חא"ח סי' ל"ג כתב ע"ז: ולא ירדתי לסוף דעתו כלל, דלכאורה נראה מדבריו דכלי שהוא מחזיק מ"ג ביצים קמח, שהוא לפמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' ביכורים ו' אצבעות פחות שני תשיעי אצבע מעוקב, יחזיק פ"ו ביצים מים [וכ"כ הח"ס בפירוש לקמן ד"ה עכ"פ], וא"כ כלי שהוא מחזיק ק"ג ושליש שיעורי חלה מקמח, והכלי ההוא גבהו שלש אמות ואמה על אמה רחבו ויחזיק ה' אפלים תש"ס ביצים, יחזיק ארבעים סאה קמח ובמים כפלים, והרי באמת אינו מחזיק רק ארבעים סאה מים, והנה הרמב"ם בפ"ו מה' ביכורים הנ"ל גם בפ"א מעדיות בפירוש המשנה, מרביעית דהוא אצבעים על אצבעים יליף לה [לשיעור חלה], וע"י שם בפ"י המשנה בעדיות שם דבמשקל אי אפשר [לשער] שאין כל המינים משקלן שווין רק במדה, גם מהא דאמרינן דכוריים בלח הן ג' כורים ביבש ואמר אביי דגודשא תילתא וכן בעירובין י"ד גבי ים שעשה שלמה, מוכח דבלא גודש הלח והיבש שווין והחוש מעיד ע"ז, ובאמת נלפע"ד פשוט דאין ענין פלוגתא הרא"ה והר"ן [המובא לעיל ד"ה והנה בשבת] כלל לכאן, דדעת הרא"ה כיון דהרוטב ספוגי והבשר חלקי צמודים ויש בו מעצמות הבשר יותר, צריך כל כך חלקים מעצמות הרוטב כמו שיש בעצמות הבשר, אבל לעולם כמות חלל שמחזיק כזית בשר הוא ככמות החלל שמחזיק כזית רוטב בעודו ספוגי, ולזאת אחרי שהמים הנפלים ע"י הביצה בודאי כמות גודלם עכ"פ כגודל כמות הביצה ובמים אלו אנו מודדים את הכלי שאנו רוצים לשער בו שיעור חלה, כשיש לנו מים הנפלים ממ"ג ביצים וחומש הרי ידענו שהכלי הזה מחזיק מ"ג ביצים קמח, ומה בכך שהמים יקרשו ויעמדו על פחות מכאן, הרי אנו נוטלים אותם בעוד שלא נקרשו יעודם ספוגים.

ובשו"ת אהל אברהם [שאג] סי' י"ב כתב, ודברי מ"ו הגאון בתשובתו שגבו ממני מאד מאד מה שהאריך איך משערין שיעור חלה במים שיצאו ע"י מ"ג ביצים וקמח ומים אין להם גוש דומה, ארכבותי נקשן דא לדא שאין לדברים האלו הבנה כלל, ומה לנו בעצם המים רק אנו רוצים לדעת שיעור המדה של העומר אשר מחזיק כשיעור מ"ג ביצים קמח.

ובחזון איש זרעים בליקוטים שבסוף הספר סי' ה' (*) כתב, דהלא מבואר עירובין פ"ג א' דחצי פרס ב' ביצים ופרס ד' ביצים והככר משלש לקב ח' ביצים והקב כ"ד ביצים, והיינו ביצים שלהם, אלמא שהקב המשוער ע"פ האצבעות היה מחזיק כ"ד ביצים, וכן מודיא דקונדיס היה סאה ציפורית ממש ומצא בו רבי ר"י ביצים, ולדברי הח"ס היה לה להחזיק תל"ד ביצים, ומה שתמה על מדידת המ"ג ביצים ע"י המים שכתבו ראשונים והחליט הדבר לטעות [כדלקמן ד"ה איברא] ישתקע הדבר, שלא נאמר מעולם שיהי קמח אצור בתוכו

מ"ד יהי שיעור חלה הפחות מכביצה כדין חצי שיעור. [וכן מפורש בדברי הרב השואל בתשובה מאהבה דהקושיא הוא לרבא דס"ל הכי ביומא ע"ט ע"א].

יח. „וכפי" של פסח אין אופין שיעור גדול משיעור חלה כמבואר שם וכו' „בשור" שבט סופר חא"ח סי' מ"ג [ד"ה שנית] הביא מהרב השואל שתמה ע"ז, דהא מבואר שם דר' נתן בשם ר"א קאמר חילוף הדברים מר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה [שאמר בחיטין קבין ובשעורין שלשת קבין] ובחיטין שלשה קבין ובשעורין קבין, וע"כ דסברי דיכולין לאפות יותר משיעור חלה, דהא ג' קבין יעלה ע"פ החשבון דהקב הוא ד' לוגין ולוג ששה בצים וא"כ העיסה ע"ב ביצים ושיעור חלה אחד ממ"ח מהעיסה יעלה הרבה יותר משיעור כותבת, ולא קשה כלום הקושיא אשר טרחו ליישב, וכתב ע"ז: וזה איות שנים אשר גם למדן מופלג פה הציע לפני תימה זה על הגאונים וקשה לומר שנעלמו לפי שעה מהם הסוגיא אשר היא במקומה שם וכו', ובאמת לדידי בלא"ה אפי' אי לאו ר"א שמותי נמי קשה דהא אפי' יהי החלה כזית או אפי' כביצה נמי יכול להפריש החלה ולאחר שהפריש יכול לחלק החלה לכמה חצאי זיתים ואפי' כולם בביתו לא מצרפינן לעבור עליו אי לאו דחוט של בצק מצרפן או עריבה אבל בלא"ה לא חייב על חצי שיעור אפי' יש כמה חצאי זיתים בביתו כמבואר בסוגיא דאלו עוברין מ"ה ע"ב ועיין במג"א סי' תמ"ב ובשור"ת פני" ס' ט"ו שהאריך בזה [ע"י בס' באר שמואל סי' כ"ב דף מ"ט טור ב' ד"ה ראיתי], וגם בלא זה נמי כיון דמה"ת אין חייב להפריש רק כ"ש ורק מתנתו [דכתיב גבי חלה] צריך להפריש כדי שיעור נתינה ועי' בנוב"י מהד"ת סי' ר"א שהאריך בזה, והכא כיון דליכא פסידא לכהן בזה לכרע יכול להפריש כ"ש ואינו עובר בבי".

יט. במקוץ „אע"ג דשמאי אומר מקב לחלה מ"מ שמאי לחדר ובית שמאי לחדר וכו' „ע"י בשור"ת פני מבין חא"ח סי' ר"א ד"ה עוד כתב, ועי' ב„האהל" שנת תשס"ז סי' ז' עמ' י"ח.

כ. „תוס' שבועות כ"ג ע"א ד"ה כגון וכו' אפילו שתה תרי זימני וכו' עכ"ל, וצ"ע ל"ל תרי זימני בחד שיעורא נמי מחייב ב' וכו' „כן הקשה שם הגרע"א בגליון הש"ס, ועי' בזה בשור"ת בית גפתי סי' ז' ד"ה ובזה יש לפרש.

כא. „אבל י"ל לחד לישנא בר"פ המוציא יין משמע דמיא דקלישי כזית לא הוי רביעית, וגם נ"ל דהנשבע שלא יאכל ואע"ג דשתי בכלל מ"מ צריך לשותות שיעור זית משיעור אכילה ופנים בעי לזה טפי מרביעית ממצא"כ לשיעור שבוטח שלא אשתה וכו' וא"כ כשכילה לשותות רביעית חייב משום לא אשתה ועדיין צריך להוסיף משם שיתחייב משום שלא אוכל והיינו תרי זימני שבי תוס' „מדברי מרן ז"ל משמע דעכ"פ פשוט שנשבע שלא יאכל דהחייב על השתי הוא משום דשתי בכלל אכילה, צריך הוא לשותות רביעית שכשיקרוש יעמדו על כזית אלא דבמים לחד לישנא בר"פ המוציא יין צריך יותר מרביעית, וכן פשיטא ליה להגרע"א בתשובה סי' קנ"ד [ד"ה ולכאורה יש לדון] דהיכא דשתי אסורה רק מדין שתי בכלל אכילה שיעורו ברביעית כיון דסתם אכילה בכזית משו"ה אין שתי בכלל האכילה רק ברביעית דהוי כמו כזית באכילה דרביעית משקין כשיקרוש יעמדו על כזית ע"ש.

ובשור"ת פנים מאירות ח"ב סי' קל"ו הביא ד' הרמב"ם ה' שבועות פ"ד ה"ג שכתב דמי שנשבע שלא יאכל היום ושתה חייב שהשתי בכלל אכילה וכו' נשבע שלא ישתה היום הרי זה מותר לאכול וכו' וכמה ישתה ויהא חייב נראה לי שאינו חייב עד שישתה רביעית כשאר האיסורין, וכתב דלכאורה ה"י נראה דמה שכתב הרמב"ם וכמה ישתה

אשר לפי ערכו נמדד שיעור טומאת אוכלין, מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים וחצי המים הוא השיעור בשם של ביצה אשר לפי ערכו נשער שיעור ביצה של טומאת אוכלין, דהיינו אם השיעור מים שמוציא הוא לערך החצי או השליש שיעור ביצה של גוש כדעת הגאון ח"ס, או גדע שהמים שימצאו משני ביצים [הנ"ל] שחלק הוא ערך לחצי או שליש ביצה גוש, והלא לא נאמר שם שהמים שחלק יהיה ממש השיעור [ביצה] של טומאת אוכלין, וכש"כ שאין השגה ממתני' דערכין, שהרי שם אין משערין במים כלל אלא בריוח שעושה היד בהם שממלא אותו בבשר חמור ומשער בשר וגידי יד נגד בשר וגידי חמור, ומה לי אם המים גושיים או ספוגיים, עכ"פ ידענו שהבשר שממלא הריוח שנעשה במים ע"י היד הוא משקל היד, ולכן מצד רא"י לעג"ד אין כאן השגה כלל, אבל מצד הסברא גם אני מסכים עם הרב [מהר"ם שיק] ששיעור מים כביצה צריך לריוח גדול כמו ביצה גוש שאף שיש במים אויר יותר אשר על כן כשיקרוש יתמעט הרבה, מ"מ בעוד שלא נקדש והאויר בתוכו, שזה כמותו בגדלו לביצה גוש, דכל השיעורין לפי גדולן משערין ולא נביט על רפיון החלקים כדתנן טהרות (פ"ג) כביצה אוכלין שהניחן בחמה וכו' ובעוקצין (פ"ב) פת ספוגית וכו' וכמבואר שם ברמב"ם בפ"י המשניות ובחיבורו ה' טומאת אוכלין. ועי' בשור"ת מהר"י אסאד תי"ד סי' ר"ד ר"ה.

יד. „הנה הרא"ש שאל מהרשב"א וכו' כיון דהכלי המחזיק עומר מן היה מחזיק עשירות האיפה חטים וכו' אי"כ הלש קמח הנעשה ממ"ג ביצים חטים הוא דחייב בחלה וכו' מהרשב"א דחה דקמח אמרו ולא חמין עי"ש „ע"י ביאור דבריהם בארוכה בח"ס על סוגיות הש"ס ירושלים תרנ"א בסוגיא דבשר עגל שנתפח דף ל"ו טור ג' ד"ה הארכנו.

טו. „ולהנ"ל יש מציאות לזה השיעור, דלהרשב"א הא משערין בקמח [כצ"ל *] והרא"ש העיד שנוהגין לגדוש המדה והגודש הוא תילתא והמהר"ל העיד וכו' דב' ביצים בלא קליפה הוא כגז ביצה ומחצה בקליפה וכו' כ' זה השיעור לגודשים המדה וכו' „כגראה דכוונת מרן ז"ל כן הוא, דהא להרשב"א בלא"ה א"צ לגדוש המדה ורק הרא"ש הוא שהעיד על מנהג זה, ולכן למי שגודש המדה אעפ"י שמשערין במ"ג ביצים בלא קליפה שהוא רבע פחות לפי חשבונו של המהר"ל, מ"מ ע"י הגודש נחוסף שליש, ואעפ"י שעדיין אינו שליש יותר כפי שהוא צריך להיות לפי דעת הרא"ש, שהוא שליש יותר על מ"ג ביצים בקליפתם, מ"מ הרי להרשב"א אף זה אינו צריך ולכן די בהוספה אצור החכמה לון כמדה ממוצעת.

טז. ד"ה ומתוך דברינו „והקשה הנ"ל הא ר"א מתלמידי שמאי דס"ל חמץ בכותבת „ע"י לקמן סי' קמ"ח ד"ה ויען ובחחו"מ סוסי' ר"ה, ועי' שדי חמד כללים מערכת הא' אות ת' ובפאת השדה מערכת הא' אות ע"ז שדן בארוכה בדברי הח"ס במה שהגיה לכלל מוחלט דר"א אינו חולק על דברי ב"ש.

יז. „וכפי' יהי"כ קאמר ששיעורו דכ"ש הוא יתר מכביצה וכו' „בשור"ת מהרש"ם ח"ג סי' של"ז הביא בשם הרב השואל שתמה ע"ז דהא ביומא ע"ט ע"ב מסקינן דאפילו כותבת גסה קטנה מכביצה [וכע"ז] תמה בבית שערים חא"ח סי' ע"ח דף ל"ה טור ד' ד"ה והלום], וכתב ע"ז דהדבר פשוט דהקושיא הוא אליבא דהג"מ דסברי ביומא דכותבת הגסה יתירה מכביצה וסתמא כביצה כדאייתא ביומא שם ובהכי מתבאר דעתא, איך יפרנסו מתני' דהואיל, דלהג"מ

(*) מה שנדפס בפנים התשובה בתיקון הטעות שתחת הקו אות י"ג „תיבת „הא' מיותרת" הוא טעות הדפוס וצ"ל „אות ד' מיותרת" ור"ל אות ד' של תיבת „דמשערין".

כמובן, ורצו לומר דא"ג דאף להך לישנא נתרץ מתני' הכי לס"ד [שהקדים שתי' לאכילה] כי היכי דתיתי שפיר הא [דתני] עלה ואכל ושתה. וע"ש עוד תירוצים.

ועי' במה שדן בארוכה בד' הח"ס בשו"ת אפיקי ים ח"ב סי' י"ג דף מ"ז ע"א ד"ה והנה.

כב. ד"ה ואשלם, "ולע"י הכל נכון רק הנימא דס"ל להרוקת כל האוכל פחות משיעור בהמ"ז לא בעי נמי וכו'". כל הענין כתב מרן ז"ל גם לעיל סי' פ"ו ד"ה ויעיין מג"א, ובחידושי ח"ס על סוגיות [לונדון תשכ"א] בסוגיא דכותבת הגסה עמ' י"א ד"ה והנה.

כג. "והנה בתש"ו פנים מאירות ח"ב סי' כ"ו מסיק מלשון הרא"ש פ"ב דברכות כפי' ו' דבהמ"ז אכילה במעיו כענין נהי דבאכילה של איסורים חייב בכזית מצומצם וכו' מ"ז כבהמ"ז וכו' בעי שישבעו מעיו, ומבואר מדבריו דה"ה כל המצות דכתיב כי' אכילה סתם וכו' סגי בכזית מצומצם". בשו"ת אמרי אש חאו"ת סי' י"ב בתשובתו אל הח"ס כתב דמד' התוס' בסוכה דף כ"ו ע"א ד"ה אי בעי אכיל מוכרח דלא ס"ל הכי, שהרי כתבו דהא דצריך לחזור ביו"ט אם שכה לומר יעלה ויבא היינו בליל יו"ט הראשון של פסח וסוכות בלבד, וכן הרא"ש בברכות [פרק ג' שאכלו סוסי' כ"ג] רצה תחלה לומר כן, ואם איתא [כהפנמ"א והח"ס דכזית דבהמ"ז בעי אכילה במעיו וכזית דמצוה סגי בכזית מצומצם] גם בליל יו"ט הראשון לא הי' צריך לחזור דהרי מפני אכילת עשה דמצוה ודסוכה א"צ לאכול רק כזית עם בין החניכים דאין מברכין עליו. וכ"כ שם בס"ל ד. ובס' ברכת משה על מס' תולין ק"ג ע"ב [צ"ה ע"ב מדפי הספר] ד"ה אמר ר"ש בן לקיש, הביא הוכחת האמרי אש בשם הגאון מו"ה משה ברעזאוו [המהר"ם שיק], וכתב ע"ז: ויש לדחות לפמ"ש הר"ן שם אף דכזית לא בעי סוכה מ"מ בליל א' סגי בכזית כיון דמצוה היא חשיבא כסעודת קבע, א"כ ה"ה לענין ברכת המזון י"ל כן דאפי' בהנאת גרונו חשיבא כסעודת קבע. [דברים אלו צ"ע, דהר"ן כתב כן על אכילת סוכה דאם הוא אכילת ארעי הוא פטור מן הסוכה ואיך יוצא בכזית שהוא אכילת ארעי, וע"ז כתב כיון שהכתוב קבעו חובה עשאו אכילת קבע, אבל לענין ברכת המזון א"צ אכילת קבע דהא חייב לברך אפי' על כזית שהוא אכילת ארעי, ומה שצריך כזית גדול והנאת מעיו אין הטעם משום דבפחות מזה הוא אכילת ארעי ובזה השיעור הוא אכילת קבע, אלא דבפחות מזה לא נקרא אכילה כלל לענין בהמ"ז, ¹²³⁴⁵⁶⁷אח"ח ועי' בסמוך].

ובס' ראשית מגדים [להג"ר אברהם יצחק האלעזר] סי' מ"ה דף ק"ט ע"ב אחר שהביא מעצמו ראיית האמרי אש נגד ד' הח"ס, הביא [בד"ה ובכאן] תירוצ' בשם הג"ר יונתן שטייף ז"ל, דהגם דבעלמא בעינן הנאת מעיו בכזית ולא סגי בכזית בהנאת גרונו לחובת ברכה אחרונה, מ"מ בכזית מצוה דליל יו"ט הראשון של פסח כיון דאמרין דהוי אכילה בהנאת גרונו לענין כזית מצוה לד' הח"ס א"כ אמרינן נמי דהוי אכילה להתחייב עליה בהמ"ז, ומסברת אחשביה דמידי דהוי אכילה לענין מצוה ה"נ הוי אכילה לענין חיוב בהמ"ז.

והרב המחבר הקשה על תירוצ' זה, דאף שלגבי קיום מצות אכילת מצוה הוי שפיר אכילה באכל כזית מצומצם, אמנם אכילה לחייב עליה בהמ"ז לא סגי באכילה גרידא דהא ושבעת כתיב ביה ובעינן שישבע במעיו וכמ"ש סברא זאת הח"ס גופי', וא"כ איך אפשר לומר דמידי דהוי אכילה לענין חובת מצוה הוי נמי אכילה לברך עליה בהמ"ז דהוי כמו אחשבי', דהא לגבי אכילת מצוה לא בעינן אלא אכילה בלבד אך לחיוב בהמ"ז הגם אם נימא דאחשביה לאכילה זו והוי נמי אכילה לגבי בהמ"ז מ"מ אכתי שביעה דכתיב גבי בהמ"ז היכן הוא, דלגבי שביעה הרי לא אחשביה כלל דהא באכילת מצוה לא בעינן שביעה אלא אכילה.

ויהא חייב וכו' לא קאי אלא על האי בבא דנשבע שלא ישתה אבל במי שנשבע שלא יאכל ושתה דהתם איסור שתי' מכת לשון אכילה הוא חייב בשתי' בכזית, אולם סיים שזה דוחק ע"ש.

וב, וילקט יוסף" שנה שלישית [תרס"א] קונטרס ד' סי' ל"ג כתב הג"ר יעקב פראגער אב"ד אדא [בעל שו"ת שאילת יעקב] דצ"ע על הח"ס מגמ' שבועות (דף כ"ג ע"א) א"ל אביי אלא מאי שתי' בכלל אכילה אימא סיפא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתיים, כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתי' כי אמר שלא אשתה אמאי חייב אילו אמר שלא אשתה תרי זימני מי מחייב תרת, ולהח"ס אינו דומה, דבשלא אוכל איתסר בשתיים מים יותר מרביעית דוקא, ואח"כ אומר שלא אשתה ואוסר עצמו ברביעית מצומצם א"כ מוסיף לעצמו בשבועה שני' חומרא, משא"כ באומר ב' פעמים לא אשתה שבועה שני' אינה מוספת שום חומרא ע"כ חייב רק אחת *).

והג"ר משה גינז אב"ד קערעסטור תירץ שם קונטרס ט' סי' ע"ו, די"ל דש"ס דהכא אזיל לאקשווי להך לישנא דהתם [בשבט] דאפי' במיא דקלישי נמי שיעור רביעית מרובה מכזית [נדצ"ל, שיעור כזית אינו מרובה מרביעית] דאז לא מוסיף מידי במה שאמר אח"כ שלא אשתה וא"כ היכי חייל אקמייתא, והוכרח לשנוי דאיפכא קתני שלא אשתה ושלא אוכל, אבל אה"נ דלהך לישנא דהתם דבמים כזית הוא מרובה בשיעורו מרביעית שפיר איכא לאוקמי מתני' כפשטה שלא אוכל ושלא אשתה, ומיהו התוס' בקושייתם דנקטו בלישנייהו דשתה תרי זימני ועפ"י פי' הח"ס, אזלי ודאי להך לישנא דהתם דכזית מרובה מרביעית, ובכיוון נקטו הכי, ואף דקושייתם אודא אאוקימתא דש"ס דמיירי שאמר שלא אשתה ושלא אוכל והך רק על אידך לישנא איצטרך וכנ"ל, מ"מ אתי למימר בזה דגם להך לישנא דכזית מרובה ליכא לאקשווי רק בטגנון זה [דליחייב אשתה] לחודה שתיים משום מיגו דחיילא אאכילה חיילא נמי אשתה ואע"ג דלכאורה עפ"י א"צ לאסוקי כלל דאמר שלא אשתה מעיקרא דאיכא למימר נמי איפכא ואפ"ה שפיר חייל מצד דמוסיף חומר בשיעורא, וממילא דאז הקושיא אלימא טובא דלמה ליה למינקט אכל ושתה דאפי' שתה גרידא מחייב שתיים מצד שתי' דבכלל אכילה ומצד שתי' לחודא ולא צריך לאסוקי כלל לכולל, ועוד דבכה"ג דהקדים אכילה לשתי' ודאי איכא לאקשווי כקושיית התוס', משום דלס"ד דש"ס לא ידעינן דמגלי לן לשון שלא אשתה דאח"כ על אכילה דמקמי הכי [דאכילה גרידא היא, ולא שייך תירוצם השני של התוס'], ובאו התוס' לומר דמ"מ ליכא לאקשווי הכי, משום דנהי דמכת הקושי' דאמאי מחייב תרתני אין צורך לאוקמי להך לישנא שהקדים שתי' לאכילה וכנ"ל, אבל מ"מ נוקים הכי בשביל הקושיא דא"כ אמאי נקט אכל ושתה דבשתי' גרידא נמי לחייב תרתני, א"ו דמיירי בהקדים שתי' לאכילה ולהכי לא מחייב על שתי' שבלשון אכילה, אי משום דשתי' דמקמי הכי מגלי אאכילה דבתרה אי משום דלא חייל אשתה קמייתא, ולהכי כתבו דעכ"פ אף אי מוקים כן איכא לאקשווי שפיר דליחייב תרתני בשתי' משום דחייל אאסור שתי' קמייתא. מצד כולל דאכילה, וגם משום דמסתבר להו בקושייתם דלס"ד לא מגלי כלל חדא אאידך [אפי' שתי' דמקמי הכי אאכילה דבתרה] ולהכי רמזו בזה לאידך לישנא דש"ס שבת, ועוד ביותר בשביל תירוצם השני דלא אתי שפיר אלא דווקא למאי דמוקמינן באומר שלא אשתה מעיקרא

(*) קושי' זו כבר הקשה הגרע"א בס"י קנ"ד על מה שצידד שם דדוקא במי שנשבע שלא אוכל ושתה שיעורו ברביעית אבל נשבע שלא אשתה י"ל דשיעורו בכ"ש, דא"כ מאי פריך הא מעיקרא לא נשבע רק על רביעית וכי הדר אמר שלא אשתה איתוסף באיסור כ"ש ע"ש.

הוי חלק מגוף המצוה, ואף אם נאמר דלא בעי הנאת גרון לקיים המצוה רק מילוי הכרס הוא גוף המצוה מ"מ הוי שפיר בעידנא.

גם בשו"ת כתב סופר חאו"ח רס"י צ"ו כתב לדחות ראי' הח"ס כע"ז, והגם דס"ל לתוס' [ב"ב] דלא כרנב"ר שבנמק"י ב"מ פ"ב דכל דצריך למצוה הוי בעידנא, דוקא העראה דאינה ממצוה עצמה ואפי' התחלת מצוה ליכא רק דא"א לקיים מצות פ"ו בלי העראה ומצוה עצמה מתחלת [רק] כשיטיל זרע במקום הראוי, בהא ס"ל הגם שא"א בלא העראה מ"מ לא בעידנא דהתחלת המצוה היא דלא כרנב"ר הנ"ל, אבל במצות אכילה גם אם נימא דאינו יוצא עד שיכנס למעי, מ"מ בודאי גם הנאת גרונו בעינן ומיד כשכנס לגרון התחלת המצוה עד סופה כשכנס למעי, גם תוס' מודה דהוי בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה הגם שלא נגמר עד לבסוף כיון שכבר התחיל בה.

וע"ש עוד בכ"ס שהאריך בזה וסיים שם בד"ה ולדינא, דהגם דלא מצא ראי' מכרחת לדינו של הפנים מאירות והח"ס, מ"מ מאחר שאין ראי' כנגדם ומלתא דמסתברא הוא שיוצא בהנאת גרונו הכי נקטינן, ועי' בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קל"ו.

כז, „נמצא האוכל מצוה כזית מצומצם ונשאר לו בין החניטים כבר יוצא ירי מצוה ולחיות בהמ"ז לא הגיע ופסוק מנ"ט ויפה כי הרוקח וכו' בפחות מכוית לא בעי נפ"מ, עי' לעיל סי' פ"ו ד"ה ומ"ש הרוקח, ובחידושי ח"ס על סוגיות [לונדון תשכ"א] עמ' י"א ד"ה והנה.

ובשו"ת בנין שלמה סי' י"א [ד"ה ועיין] כתב דדברי הח"ס תמוהין, דהא צריך לאכול נמי מצוה לכורך, ואף אם נימא דהרוקח ס"ל דלא בעי כזית לכורך מ"מ בין שניהם דאי איכא כזית גדול באופן דיהנו מעיו בכזית, ומיהו זה יש ליישב דכזית כורך אינו מחויב לאכול בתוך אכילת פרס של כזית הראשון והלכך אינו מצטרף (*), אמנם זה תמוה לי דהא משנה ערוכה תנן [פסחים קי"ז ע"ב] מזגו לו כוס שלישי ואומר עליו ברכת מזונו משום דכל חדא וחדא תקנו חכמים דעביד בה מצוה וא"כ משמע דחייב בליל פסח דיאכל כ"כ שיתחייב בבהמ"ז כדי שיברך בהמ"ז על כוס שלישי, וא"כ ע"כ שמחויב לאכול כזית גדול וא"כ נטילה נמי בעי (**), ועוד תימה דהא מבואר בתוס' ורא"ש דברכות פ"ו [מ"ט ע"ב] ובכל הפוסקים דבשבת ויו"ט כששכח יעלה ויבא צריך לחזור משום דחובה לאכול פת ונמצא דבהמ"ז נמי חיובא, ולפי דברי הח"ס תמוה דנהי דחייב לאכול פת ביו"ט מ"מ בהמ"ז ביו"ט אינו דבר מוכרח דהא אי בעי לא אכיל אלא כזית בינוני, וכמו בחוה"מ ור"ח דאמרינן דא"צ לחזור ואף דעכשיו כשאכל מחויב לברך מ"מ כיון דאי בעי לא אכיל כלל [אינו צריך לחזור], וה"נ אי בעי לא אכיל רק

(*) לכאורה בלא"ה לק"מ, דנראה דכוונת הרוקח ליישב לישנא דגמ' פסחים קט"ו ע"ב דדרש ר' חסדא נטל ידיו בטיבול ראשון גוטל ידיו בטיבול שני, דאמאי נקט טיבול שני תיפוק ל' דצריך ליטול משום אכילת מצוה, והיא קושית התוס' שם ד"ה צריך, וכן הקשה שם המאירי ומהר"ם חלואה, וכן כתב הח"ס בחידושי לטוגיא דכותבת הגסה המצויין בפנים דזה כוונת הרוקח, ומעתה י"ל דלאותן שנהגו לאכול כורך אה"נ דצריך ליטול גם משום אכילת מצוה, אולם נראה דמנהג זה נתחדש בסוף ימי האמוראים ע"ש קט"ו ע"א ולא היה בזמנו של ר' חסדא ולכן לא נקט משום אכילת מצוה, ובלא"ה צ"ל כן דהא לדעת הרבה ראשונים צריך לאכול שני כזיתים א' מן השלימה וא' מן הפרוסה וע"ש ברוקח שאף בלשונו יש לפרש שם, אלא ע"כ דכיון דאין זה מעיקר הדיון ומצות מצוה יוצא אף בכזית א' לא מיירי בהכי.

(**) צ"ע בזה דאין שום משמעות בגמ' דיהא חייב בבהמ"ז כדי שיברך על הכוס, אלא דכיון דבלא"ה מברך בהמ"ז תקנו בליל פסח שיברך אותה על הכוס, והא דמברך בהמ"ז אינו כלל משום כזית מצוה אלא דמסתמא אוכל כ"כ שיהא מחויב בבהמ"ז כמו בכל השנה אנפ"י שאינו מחויב לאכול.

[ויש ליישב תירוץ זה עפ"י דברי הגר"י ענגל בספרו בית האוצר כלל מ"א אות ט"ו, שכתב דלדעת התוס' דשיעורא דר' מאיר ור' יהודה הוא רק מדרבנן ומדאורייתא בעי שביעה ממש, י"ל דהחיות דרבנן על כזית ועל כביצה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה הוא מטעם אחשביה, אלא דלמר חשיב ליה רק כביצה כיון דלפעמים יש בו שביעה וכדאמר בברכות (דף מ"ט ע"ב) איהו אכילה שיש בה שביעה הוי אומר זו כביצה, ובפחות מכביצה דאין בו שביעה לעולם ס"ל דגם אחשביה לא אמרינן דבטלה דעתו, ומר ס"ל דגם בכזית כיון דהוא שיעור אכילה עכ"פ שייכא סברא דאחשביה להחשיבו לשביעה ומחייב מדרבנן בבהמ"ז עכ"ל, אולם לדעת הפנים מאירות והח"ס דבין באכילת איסור ובין באכילת מצוה סגי בהנאת גרונו ולענין ברהמ"ז צריך הנאת מעיו אין לומר סברא הנ"ל של הגר"י ענגל, דהא כזית שחייבין עליו לברך בהמ"ז הוא יותר משיעור אכילה במקום אחר ואילו היה טעמו משום אחשבי' היה לנו לחייבו בבהמ"ז על כזית מצומצם, אולם בלילי פסח וחג שאוכל כזית לשם מצוה ושם סגי ליה בכזית מצומצם, שפיר י"ל כסברא הנ"ל דהואיל ואחשביה לענין מצוה אחשביה נמי לענין בהמ"ז שיהא חשוב שיעור שביעה מדרבנן, דשביעה ממש בלא"ה אין כאן בשיעור כזית אלא דרבנן החשיבוה כשביעה הואיל ובאכילה זו הוא יוצא ידי מצוה, ושפיר י"ל כתיירוץ של הגר"י שטייף, ועי' לקמן אות כ"ה]. ועי' בשו"ת מהרש"ג חאו"ח סי' כ' ד"ה ומה שמביא.

ובאמרי אש סי' ל"ד אחר שהביא הרא"י מד' התוס' סוכה נגד הפנמ"א הוסיף דגוף ד' הפנים מאירות אינם מובנים לי במש"כ דמד' הרא"ש ש' דמטעמת אינה טעונה ברכה כיון שאינו נהנה במעיו מוכרח דברהמ"ז אינו צריך רק על שביעה שבמעיו דאסמכוה רבנן על ואכלת ושבעת, דהרי הרא"ש פוטרו אף מברכה ראשונה דחייב לברך על כל שהוא [דודאי אין בו שביעה] ואפ"ה אינו מברך על מטעמת. [בס' אמרי בינה להגר"מ אויערבאך חאו"ח סי' ט"ו כתב בכוונת הרא"ש דברכה דקודם המזון לא עדיף מברכה שלאחר המזון דבעי דוקא הנאת מעיו מדכתיב ואכלת ושבעת ע"ש].

ועי' מחה"ש סי' תע"ה סק"ד ובמש"כ עליו בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קל"ו, ועי' שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ר"ג, ושו"ת פני מבין חאו"ח סי' קפ"ו.

1234567

לוצר התכנה

כז. „ויש להביא ראי' קצת ממש"ש תוס' בריה וכו' בשם ירושלמי דתיתי עשה דמצוה ולדחי ל"ת דהרש ואפ"י דאימר חייש כבר עבר בהנאת גרונו וירי מצוה לא יצא עד שיכנס למעיו לא היה ק"מ דבעידנא דמיעקר ללאו לא מקיים עשה דומא למש"ש תוס' בב"ב י"ג ע"א ד"ה כופין דמשעת העראה עבר ללאו וכו'. בס' אמרי בינה [להגר"מ מאיר אויערבאך] דיני פסח סי' כ"ג כתב דלאו ראי' היא כלל דהא מבואר בפסחים (דף קט"ו ע"ב) כרכן בסיב ואכלן ידי מצוה לא יצא, ועיין מל"מ (פי"ד ממ"א) או מטעם דהוי שלא כדרך אכילתו או מטעם חציצה, עכ"פ מבואר דבעינן שיבא הכזית מצוה להכרס דרך הגרון ולנגוע בהגרון ממש, א"כ אינו דומה לדברי התוס' בעשה דפרי' ורבי' דשם תיכף כשהערה בה עובר על הלאו ואינו חלק מהמצוה אף דהביאה אי אפשר בלי העראה מ"מ אינו רק הכשר מצוה דאם הי' באפשרות לקיים המצוה בלי העראה הי' ג"כ קיום המצוה ואין ההעראה חלק מן המצוה וכו', משא"כ בעשה דאכילת מצוה כיון דגם מה שבא תוך הגרון הוא ג"כ תנאי וחלק מן המצוה ובלעדי זה לא יקיים המצוה הוי בעידנא, דומה למילה אף דמל ולא פרע הוי כאילו לא מל מ"מ הוי החיתוך חלק מגוף המצוה להסיר הערלה כמבואר בנימוקי (פ"ב דב"מ) והוי בעידנא לכו"ע, וכן נמי בזה כיון דהמצוה שתרד היצוה דרך הגרון ולנגוע בו בלי חציצה

באות י' דברי הח"ס כאן דגם בשעת קצירה צריך שימור, כתב: שוב ראיתי להראב"ד בס' תמים דעים סי' כ"ו וז"ל, ושימור דמצה משעת הגרון מבי מהפכי כיפי וכו', הרי דבשעת קצירה אין צריך שימור רק מקצירה ואילך כמו שכתבתי, ובאור זרוע סי' רמ"ט איתא וז"ל, כי מהפכיתו כו' פי' צוה למעמרים וקוצרין את העומר לקצור ולעמר לצורך הפסח ולשמור מן המים שלא יחמיצו עכ"ל, והוא כדברי הח"ס. [וכן נראה גם ממנהג העולם שהביא הח"ס שהצריכו בשעת קצירה להיות ישראל ע"ג ואילו ה' סוברים דבשעת קצירה א"צ לשמה א"כ גם ישראל ע"ג א"צ, א"ו דסברי דגם קצירה עצמה צריכה להיות לשמה ושפיר תמה הח"ס דאיך מועיל ע"ג].

ובמה שבי' הח"ס דכל דבר דבעיא לשמה וסתמי' לאו לשמה עומד, משמע דס"ל דמצה סתמא לאו לשמה. עי' פרי"ח סי' ת"ס ס"א ובביאור הלכה מהמשנ"ב שם סד"ה אין לשינוי.

ב. "ולא דמי לישראל המתחיל לעיבוד העור לשמה, התם אותה העור עצמה וכו' גומר הגור ע"י ישראל וכו' אבל הכא אם התחיל ישראל לקצור וכו' מה יועיל זה לשיבולת שיקצור הגוי". עי' שדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' י' אות כ' ד"ה ולא תעזוב.

ג. ד"ה שוב, "ואי הוה כתיב קצירך וכו' שיהא הקציר לשמה או הוה שייך בנ"ל, אבל אין שום מצוה בקצירה אלא בשימור לשמה, א"כ השומרה וכו' יכוין בשמירתו לשם מצות פסח ואין לגור שום עסק בשמירה וכו' ולא דמי לשימור מלישה ואילך וכו'". בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' י' אות כ' [ד"ה ולא תעזוב] כתב ע"ז: לכאורה צריך ביאור דהנה הרשב"א בתשובה שהביא מן הבי' בס' ת"ס כתב, דכל מידי דבעי שימור לא מהני ע"י נכרי משום דבעינן לשמה ונכרי אדעתא דנפשיה קעביד, והפוסקים שסוברים דבעינן שימור משעת קצירה ילפי לה מדאמר רבא בפרק כל שעה דף מ' כי מהפכיתו כיפי אפיכו לשם מצוה, וכיפי היינו השיבולים, ולפי דבריו למה כתב הרשב"א למאן דבעי משעת קצירה לא מהני על ידי נכרי, הרי הפיכת השיבולין הוא דומה לקצירה וכי היכי דבקצירה לא איכפת לן משום דהשומר הוא הישראלי ויכול לשמור לשמה, הכי נמי בהפיכת השיבולין יכול הישראלי לשמור אף שיהפך הנכרי ולא דמי ללישה כמבואר, וכן נמי הולכת החטים וטחינתם בריחים של יד איכא מרבוותא דאסרי [ע"י נכרי] כנודע, ואמאי הרי זה דומה לקצירה וכו' אלא ודאי משמע דאין לנו לחלק בהכי.

[השגה זו היא תמוהה, דלא נזכר כלל בשו"ת הרשב"א שלדעת הפוסקים דצריך שימור משעת קצירה לא מהני ע"י נכרי וישראל ע"ג, דשם מבואר דהשואל עמד בדברי הפייטן שכתב שאסור ללוש ע"י חרש שוטה וקטן וע"י נכרי וכתב שלא מצא כן בשום מקום שיהא אסור ללוש חש"ן, וע"ז השיבו הרשב"א וז"ל [בס"י כ"ו ותקצ"ג]: דברים הללו במצה של מצוה אמר הפייטן, ותחלת כל דבר צריך אתה לדעת כי מצה של מצוה צריכה שימור לשם מצה, בין שימור דלישה בין שימור דמעידן קצירה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכו', וכדאמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי הפיכו לשום מצה וכו', ומעתה על כרחנו אין אדם יוצא במצה שלשה נכרי ואפי' ישראל עומד על גביו ומזהירו שיכוין לשם מצה לפי שאין הגוי עושה אלא על דעת עצמו ולא על דעתנו עכ"ל, הרי דלא כתב הרשב"א אלא דיש פוסקים דגם בשעת קצירה צריך שימור לשמה, אבל כשבא לדון על מצה שנעשה ע"י נכרי, לא הזכיר אלא הלישה ולא הוסיף לומר דלהסוברים דבעי שימור משעת קצירה אסור לקצור ע"י נכרי, וא"כ לא די שאין מדברי הרשב"א השגה ע"ד הח"ס אלא יש קצת ראי' לדבריו. [ועי'

כוית בינוני באופן דלא יצטרך בהמ"ז, ואם נאמר דס"ל להח"ס דבשבת ויו"ט מחוייב לאכול באמת כוית גדול דיהנו מעין בכוית [עי' שו"ת כת"ס האו"ח סי' צ"ו ד"ה ודע דנ"ל פשוט וכו']. א"כ בלא"ה מאי תירץ דמשום מצה סגי בכוית בינוני, הא מ"מ יו"ט הוא וצריך לאכול כוית גדול משום יו"ט, ולכן דברי הגאון בעל הח"ס צל"ע.

[עי' לעיל אות כ"ג מס' ראשית מגדים בשם הגר"י שטייף, ואולם על קושיית הבנין שלמה לא שייך תירוץ, דאם נאמר דכיון דהוי אכילה בהנאת גרונו לענין מצה הוי נמי אכילה לענין ברכת המזון, א"כ עדיין לא נתיישבו דברי הרוקח דהא בליל פסח אפי' אם אכל רק כוית מצומצם כבר נתחייב בברכהמ"ז כשם שיצא ידי חיוב אכילת מצה, וצ"ע].

כו. ד"ה תו פש גבן, בסה"ד, "ע"כ תמה השי"ס טעמא דליכא שלשים וכו' עכ"ל בחי". הכוונה לחידושי חולין מה"ק שלא נדפסו לפרק גה"ג, אבל כן כתב מרן גם בחידושי חולין הנדפסים [והם משנות תק"צ-צ"ד מאותרים לתשובה].
[1234567890]

סימן כח.

א. ד"ה הנה, מריש תמחתי הרבה על מה שאנו סומכים על קצירת גוים וישראל ע"ג שכל דבר דבעי לשמה וסתמי' לאו לשמה עומד לא מהני גוי וישראל ע"ג לרוב הפוסקים וכו'. בשו"ת בגדי יו"ט [להגר"י יו"ט קריספין מרבני אומיר] האו"ח סי' ד' כתב, דאחר המחילה נראה דלא זכר הח"ס משיטפא דגמ' וכו' [פסחים מ' ע"א] דמבואר דאזהרה שמענו דאמר רבא כי אפכיתו אפיכו לשם מצוה, דהיינו לקושרי העומרים אחר קצירתו, דנמצא דאעיקרא דמילתא קצירת השיבולים ע"י הגוי לא איכפת לן מידי, וטעמא דמילתא היינו דבעודן מחוברין השיבולים בקרקע לא צריך שמירה כיון דעדיין צריכין יניקת הקרקע וכל שצריך יניקת הקרקע לא בעינן שימור כי אם לאחר קצירתו ואילך.

ובשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' י' אות כ' [ד"ה ומצאתי] הביא בשם הרב המגיה ס' בית אהרן קריספין [הוא מח"ס בגדי יו"ט הנ"ל] שכתב דמה שכתבו הפוסקים דבעינן שימור משעת קצירה אין בכלל זה הקצירה עצמה אלא מאחר הקצירה והלאה הוא דבעינן לשמה, וכדמשמע מלשון רש"י בההיא דאמר רבא כי מהפכיתו כיפי אפיכו לשם מצוה, שכתב מהפכי כיפי העומרין וקושרין את העומרין בימות הקציר, ומה שכתוב ברש"י אשר סביב הרי"ף, "וקוצרין" הוא ט"ס וצריך להיות, "וקושרין" אבל הקצירה עצמה אינה צריכה להיות ע"י ישראל ולא בעינן בה לשמה.

גם בשו"ת מבנת יצחק ח"ב סי' צ"ט תמה על הח"ס והביא מד' הרמב"ם פ"ה מה' חומ' ה"ט שכתב וז"ל, לפיכך אמרו חכמים צריך אדם לזוהר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבא עליו מים אחר שנקצר עד שלא יהי בו שום חימוץ וכו' עכ"ל, ובנוב"י"ת (האו"ח סי' ע"ט) דייק השואל תיבות, "אחר שנקצר" ורצה לפרש דהיינו שעת טחינה דאל"כ הי' לו לומר בשעת קצירה, והנוב"י דחה דודאי כוונת הרמב"ם פשוט, דבשעת קצירה בעודו מחובר א"צ שימור וכשנקצר תיכף הוא אחר שנקצר, וכוונת הרמב"ם משעת הפיכת כיפי עיי"ש וכו' וא"כ מיושב תמיהת הח"ס על מה אנו סומכים על קצירת גוים וישראל ע"ג.

ובשו"ת אבני גזר האו"ח סי' שפ"ז אות ח' כתב גם בדעת הרי"ף דשימור צריך להיות מקצירה ואילך אבל לא בקצירה עצמה מדאמר להו רבא להני דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפוכו לשם מצוה, ולא אמר כי קצירתו וכו', ואחר שהביא